МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему: ГЛИНОТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Виконала: студентка IV курсу,
групи 6.0531
спеціальності: 053 Психологія
освітньої програми: Психологія
Тішакова Олександра Олександрівна
Науковий керівник: Горбань Г.О.
д.психол.н., професор кафедри психології
Рецензент: Мосол Н.О., к. психол.н.,
доцент кафедри психології

Запоріжжя
2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра психології
Рівень вищої освіти бакалаврський
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____

к.психол.н., доцент. Н.О. Губа

«____»_____2025 р.

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Тішаковій Олександрі Олександрівні

Тема роботи Глинотерапія як метод розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку

керівник роботи Горбань Г.О. д.психол.н., професор кафедри психології

затверджені наказом ЗНУ від «27» 01 2025 року № 135—с

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи аналіз психолого—педагогічної літератури.

4. Зміст розрахунково—пояснювальної записки: дослідити психологічні та педагогічні аспекти розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку; визначити особливості використання глинотерапії в освітньому процесі дошкільних закладів; дослідити психологічні механізми впливу глинотерапії на емоційний стан дітей; розробити та провести емпіричне дослідження ефективності глинотерапії у роботі з дітьми; проаналізувати результати емпіричного дослідження та визначити основні аспекти позитивного впливу глинотерапії.

5. Перелік графічного матеріалу: 3 таблиці, 3 рисунка

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання Видав	Завдання Прийняв
Вступ	Горбань Г.О., професор		
Розділ 1	Горбань Г.О., професор		
Розділ 2	Горбань Г.О., професор		
Висновки	Горбань Г.О., професор		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	лютий 2025 р.	Виконано
2	Робота над вступом	березень 2025 р.	Виконано
3	Робота над першим розділом	березень 2025 р.	Виконано
4	Робота над другим розділом	квітень—травень 2025 р.	Виконано
5	Написання висновків	червень 2025 р.	Виконано
6	Передзахист	червень 2025 р.	Виконано
7	Нормоконтроль	червень 2025 р.	Виконано

Студент _____ О.О. Тішакова

Керівник роботи _____ Г.О. Горбань

Нормоконтроль пройдено
Нормоконтролер _____ А.О. Неманежина

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота бакалавра включає: 75 сторінок, 3 таблиці, 3 рисунка, 60 джерел, 5 додатків.

Об'єкт дослідження – процес розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: процес розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами глинотерапії.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично підтвердити ефективність глинотерапії як методу розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, а також визначити її вплив на емоційний, сенсорний та когнітивний розвиток дитини.

Перша гіпотеза дослідження: застосування глинотерапії сприяє ефективному розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, зокрема уяви, образного мислення та емоційної виразності.

Друга гіпотеза дослідження: діти дошкільного віку, які беруть участь у заняттях з глинотерапії, виявляють вищий рівень розвитку творчих здібностей порівняно з дітьми, які не залучені до глинотерапевтичних занять.

Для досягнення і вирішення поставлених завдань нами використано такі методи, як метод аналізу науково-теоретичних джерел, систематизації та узагальнення психологічних даних за обраною темою дослідження, психодіагностичні методи, а також методи математичної обробки даних.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні глинотерапії як інноваційного методу арт-терапії, що сприяє розвитку творчих здібностей дошкільників та досліджені впливу глинотерапії на сенсорний, емоційний та когнітивний розвиток дитини в процесі творчої діяльності.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати дослідження розширюють науково-методичні засади розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку та можуть бути використані психологами і вихователями закладів дошкільної освіти в їхній практичній діяльності.

МЕТОД ГЛИНОТЕРАПІЇ, РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ, ДІТИ, ДОШКІЛЬНИЙ ВІК, ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ, АРТ-ТЕРАПІЯ.

SUMMARY

Tishakova O.O. Clay Therapy as a Method of Developing Creative Abilities in Preschool Children.

Qualification work: 75 pages, 3 tables, 3 figures, 60 sources, 5 appendices.

The object of the study is the process of developing the creative abilities of preschool children.

The subject of the study: the process of developing the creative abilities of preschool children using clay therapy.

The purpose of the study is to theoretically substantiate and empirically confirm the effectiveness of clay therapy as a method of developing the creative abilities of preschool children, as well as to determine its impact on the emotional, sensory and cognitive development of the child.

The first hypothesis of the study: the use of clay therapy contributes to the effective development of the creative abilities of preschool children, in particular imagination, figurative thinking and emotional expressiveness.

The second hypothesis of the study: preschool children who participate in clay therapy classes demonstrate a higher level of development of creative abilities compared to children who are not involved in clay therapy classes.

To achieve and solve the tasks set, we used such methods as the method of analysis of scientific and theoretical sources, systematization and generalization of psychological data on the selected research topic, psychodiagnostic methods, as well as methods of mathematical data processing.

The scientific novelty of the study lies in the substantiation of clay therapy as an innovative method of art therapy, which contributes to the development of creative abilities of preschoolers and the study of the influence of clay therapy on the sensory, emotional and cognitive development of a child in the process of creative activity.

The practical significance of the work lies in the fact that the results of the study expand the scientific and methodological principles of the development of

creative abilities of preschool children and can be used by psychologists and educators of preschool educational institutions in their practical activities.

Keywords: clay therapy method, development of creative abilities, children, preschool age, creative activity, art therapy.

ЗМІСТ

ВСТУП……..8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГЛИНОТЕРАПІЇ ТА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ……...12
1.1. Поняття та види творчих здібностей у дітей дошкільного віку…….12
1.2. Глинотерапія як метод арт-терапії……25
1.3. Психологічний вплив глинотерапії на дітей дошкільного віку…….33
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ГЛИНОТЕРАПІЇ НА РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ…….46
2.1. Методи, методика і процедура дослідження……...46
2.2. Діагностика творчих здібностей у дітей дошкільного віку……50
2.3. Програма глинотерапії для розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку……...55
2.4. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження……...59
ВИСНОВКИ……...66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……70
ДОДАТКИ……..76

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає в тому, що сучасний освітній процес, вимагає від закладів дошкільної освіти (далі ЗДО) нового підходу до своєї діяльності, новітніх форм, методів, технологій виховання, розвитку й навчання дітей дошкільного віку. Сьогодні зміст освіти ускладнюється, акцентується увага на розвитку творчих та інтелектуальних здібностей дітей, корекції емоційно-вольової та рухової сфер, на зміну традиційним приходять інтерактивні методи навчання й виховання, що передбачають активізацію пізнавального розвитку дитини.

«Закон України «Про дошкільну освіту» визначає як одне з пріоритетних завдань дошкільної освіти «формування особистості дитини, розвиток її творчих здібностей, набуття соціального досвіду» [48, 28]. Саме тому соціальний педагог, вихователі, психолог та батьки повинні спільними зусиллями забезпечити умови для розвитку творчості дошкільника.

У зв’язку з цим, арт-терапевтичні методи роботи особливо актуальні, суть роботи яких полягає не в навчанні ліпленню, а в тому, що діти через різні техніки, використовуючи спеціально підібрані матеріали, отримують можливість виразити себе, виплеснути накопичені емоції, поділитися своїми переживаннями і, таким чином, поліпшити свій емоційний стан.

Використання арт-терапевтичних технологій особливо рекомендовано в роботі з дітьми дошкільного віку, які мають різні види нервово-психічних порушень, таких як, гіперактивність, затримка психічного розвитку, швидка стомлюваність, імпульсивність, дратівливість, агресивність, страхи, погана концентрація уваги, та інше. Арт-терапія є одним з найбільш дієвих способів для корекції подібних станів і поліпшень самопочуття дитини, а також засобом розвитку його творчих і когнітивних здібностей. Арт-терапія не має ні обмежень, ні протипоказань, будучи м’яким і безпечним методом при роботі з психоемоційним станом будь-якої дитини.

Одним із інноваційних і дієвих методів є глинотерапія – форма арт-терапії, яка допомагає дітям висловлювати переживання, долати емоційні бар'єри та знижувати рівень стресу через творчий процес роботи з глиною. Цей метод відзначається доступністю, універсальністю та високою ефективністю в роботі з дітьми, які мають обмежену здатність вербалізувати свої почуття.

Крім того, глинотерапія сприяє розвитку дрібної моторики, що, у свою чергу, впливає на формування когнітивних процесів у дітей. Робота з глиною поєднує фізичний і емоційний аспекти, допомагаючи дітям не лише виражати свої емоції, а й розвивати творчі здібності.

Проблема розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку була досліджена в працях відомих психологів, які вивчали закономірності формування творчих здібностей у дошкільному віці. Педагоги та психологи А. Бєлєнька, А. Гончаренко, С. Кулачківська, Н. Миропольська, Т. Піроженко, З. Плохій, Ю. Приходько та інші зосереджують увагу на розвитку творчої, креативної та всебічно розвиненої особистості дошкільника, його творчих здібностей та інтересів. Українські науковці, зокрема А. Богуш, О. Кононко, С. Ладивір, Т. Поніманська, Л. Шульга, досліджують вплив різноманітних засобів на розвиток творчих здібностей дітей, підкреслюючи важливу роль художньої літератури, творів мистецтва, ігрової та художньо-продуктивної діяльності у становленні творчої особистості вихованців. Дошкільний вік вважається критичним періодом для творчого розвитку, оскільки саме в цей час формується здатність до художньо-продуктивного самовираження, що сприяє розвитку творчих здібностей у дітей.

Водночас недостатня кількість українських досліджень у цій сфері створює необхідність для подальшого вивчення та апробації глинотерапевтичних методів у практичній роботі з дітьми. Проведення емпіричних досліджень дозволить не лише виявити ефективність цього

підходу, але й розробити рекомендації для його впровадження у психологічну практику, зокрема в ЗДО.

Таким чином, дослідження можливостей глинотерапії як засобу розвитку творчого потенціалу дошкільників є актуальним, оскільки сприяє збагаченню педагогічної практики, розширенню методичних підходів до розвитку дитини та гармонійному формуванню її особистості.

Об'єкт дослідження – процес розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: процес розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами глинотерапії.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично підтвердити ефективність глинотерапії як методу розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, а також визначити її вплив на емоційний, сенсорний та когнітивний розвиток дитини.

Перша гіпотеза дослідження: застосування глинотерапії сприяє ефективному розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, зокрема уяви, образного мислення та емоційної виразності.

Друга гіпотеза дослідження: діти дошкільного віку, які беруть участь у заняттях з глинотерапії, виявляють вищий рівень розвитку творчих здібностей порівняно з дітьми, які не залучені до глинотерапевтичних занять.

Завдання дослідження:

1. Дослідити психологічні аспекти розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку.

2. Дослідити психологічні механізми впливу глинотерапії на емоційний стан дітей.

3. Розробити та провести емпіричне дослідження ефективності глинотерапії у роботі з дітьми.

4. Проаналізувати результати емпіричного дослідження та визначити основні аспекти позитивного впливу глинотерапії.

Для досягнення і вирішення поставлених завдань нами використано такі методи, як метод аналізу науково-теоретичних джерел, систематизації та узагальнення психологічних даних за обраною темою дослідження, психодіагностичні методи, а також методи математичної обробки даних.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні глинотерапії як інноваційного методу арт-терапії, що сприяє розвитку творчих здібностей дошкільників та досліджені впливу глинотерапії на сенсорний, емоційний та когнітивний розвиток дитини в процесі творчої діяльності. Також в визначені педагогічних умов ефективного застосування глинотерапії в освітньому просторі.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати дослідження розширюють науково-методичні засади розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку та можуть бути використані психологами і вихователями закладів дошкільної освіти в їхній практичній діяльності.

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГЛИНОТЕРАПІЇ ТА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Поняття та види творчих здібностей у дітей дошкільного віку

Актуальною проблемою сьогодення є пошук перспективних шляхів та виявлення ефективних умов, які будуть сприяти формуванню у підростаючих поколінь системи спеціальних знань у різних галузях мистецтва, розвитку творчої активності та мислення, творчих здібностей, світоглядних орієнтацій, системи духовних цінностей. Залучення дітей до мистецтва формує емоційно-ціннісне ставлення до світу, активізуючи їх прагнення до творчої діяльності. У зв’язку з цим об’єктивна ситуація сьогоднішнього дня розглядає процес становлення творчої особистості як вирішальний чинник у випереджаючому розвитку покоління. З позицій даних вимог одним з найбільш актуальних пошуків всієї сучасної освіти виступає потреба у формуванні творчої особистості на ранніх етапах її розвитку, а саме в дошкільному віці.

Проблема творчого розвитку особистості та її прояву в творчій діяльності до цього дня залишається актуальною у вітчизняній і зарубіжній психолого-педагогічній теорії і практиці. За визначенням психологів, під творчою особистістю слід розуміти таку особистість, яка має внутрішні передумови (особистісні утворення, специфіка когнітивної сфери, нейрофізіологічні задатки), що забезпечують її творчу особистість, тобто не стимульовану ззовні пошукову та перетворюючу діяльність [28, 53].

Здібності – це індивідуально-психологічні особливості особистості, які забезпечують успіх у діяльності та спілкуванні, легкість в оволодінні знаннями, вміннями, навичками. Здібності не можуть бути зведені до знань, умінь і навичок, які має людина, однак здібності забезпечують їх швидке

набуття, фіксацію й ефективне практичне застосування. Успішність у діяльності забезпечується не однією, а системою різних здібностей, при цьому вони можуть взаємо компенсуватися [39, 31].

Формування і розвиток здібностей передбачає засвоєння індивідом вироблених людством у процесі суспільно-історичного розвитку способів діяльності, які тісно пов'язані з суспільною організацією праці і пристосованою до неї системою освіти. Творчі здібності є сукупністю властивостей і особистісних якостей особистості; по-друге, такі здібності відзначаються відповідністю до вимог певного виду творчої діяльності, що зумовлюють їхню результативність; по-третє, для розвитку творчих здібностей особистість повинна мати внутрішню мотивацію; по-четверте, творчі здібності розвиваються у процесі креативної діяльності. Вважаємо, що творчі здібності – це здатність дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, це націленість на відкриття нового і здатність до глибокого усвідомлення свого досвіду [39, 45].

Найбільш інтенсивно здібності починають розвиватись у дошкільному віці. У поведінці дитини чим далі зростає доля її власної активності. Дуже яскраво виявляється пристрасне бажання дитини спробувати себе у різних починаннях, забавах. Діти намагаються невпинно діяти, тягнуться до вражень, що доставляються органами чуття, прагнуть говорити. Дитина переживає потребу застосовувати і розвивати свої нові можливості. Їй подобається досягати якої-небудь мети, одержувати очікувані результати завдяки власним зусиллям, справлятися з певними вимогами і при цьому спілкуватися, звертати на себе увагу, зустрічати схвалення. Маленьким дітям уже властиве прагнення до повноти участі в житті. У ці роки активність виступає у схильності до ігор, до фантазування – найхарактернішої риси дошкільного дитинства. В іграх зміцнюється і розвивається людська потреба активно впливати на оточуюче. У них дитина проявляє ініціативу, переживає бажану повноту навантаження, насолоджується відкриттями нового. Діти починають розрізнятись за рівнем виявлення у них загальних здібностей:

пізнавальних та практичних. Здібності дошкільників формуються у різноманітних видах діяльності. Для розвитку пізнавальних найбільше значення мають ситуації, в яких виявляється пізнавальна активність дитини, її допитливий розум. У дошкільному віці пізнання нерозривно пов'язане з уявою та вільно здійснюваними діями. Дитина самостійно або разом з ровесниками шукає і знаходить задачі для пошуку.

Пізнавально-активна дитина стає лідером для своїх товаришів. Ось два хлопчика граються у швидкісну автодорогу, якою слугує лавка. Раптом, на дорозі аварія: іграшкова машинка з великою швидкістю з'їжджає у «провалля», падаючи з лавки. Діти, засмучені «аварією», вже готові перейти до іншої гри, але одному з них приходить ідея: викласти вздовж «автотраси» «парканчик» за допомогою паличок. Інший радо приймає пропозицію, стає помічником першого. Далі виникають нові ідеї: закріпити палички пластиліном, зробити парканчик з обох сторін тощо. І кожен раз один хлопчик проявляє себе як ініціатор, а інший – його помічник. У дітей, що виявляють пізнавальні здібності, спостерігаються схильності до експериментування, до пошуку, до висловлення гіпотез, пропозицій. Водночас такі діти відзначаються високими рівнями розвитку образних форм пізнання дійсності: сприйняття, образної пам'яті, наочно-образного мислення, уяви. Центральне місце в структурі пізнавальних здібностей посідає здатність наочного моделювання по відображенню властивостей предметів, просторових відношень, образів художньої дитячої літератури, логічних відношень. Пізнавальні здібності класифікують відповідно до окремих етапів пізнавального процесу: на етапі сприйняття інформації (сенсорні); на етапі аналізу, переробки інформації (інтелектуальні); на етапі практичного використання знань (творчі).

Сенсорні здібності розвиваються особливо інтенсивно у процесі засвоєння сенсорних еталонів у 3–4 роки. Засвоєння дошкільником еталонів веде до виникнення ідеальних зразків властивостей предмета, які позначаються словом. Діти знайомляться з варіантами кожної властивості й

систематизують їх, коли, наприклад, опановують уявленнями про кольори спектру, фонеми рідної мови, еталони геометричних форм.

Основу розвитку інтелектуальних здібностей складають дії наочного моделювання: заміщення, використання готових моделей і побудова моделі на основі встановлення відношень між замінником і заміщуваним об’єктом. Готовою моделлю може виступати план ігрової кімнати або ділянки, де діти вчяться орієнтуватися. Потім вони самі починають будувати такий план, позначаючи предмети в кімнаті якими-небудь умовними значками, наприклад стіл – кружечком, диван – прямокутником, стілець – трикутником. В іншому випадку дітей навчали конструювати об’єкти за допомогою графічної схеми, а також самим таку схему складати.

У творчих здібностях на перший план виходить уява. Вони виявляються у тих випадках, коли дитина діє не за шаблоном, пропонує і реалізує оригінальні способи рішення практичних та ігрових задач, виявляє творчість та отримує такі її продукти, як малюнок, казка, оповідання, конструкція.

Практичні здібності дошкільника проявляються та формуються у різноманітних видах діяльності – грі, образотворчій, трудовій, побутовій. У дітей, для яких чим далі більшого значення набуває спілкування з ровесниками, досить яскраво виявляються організаторські здібності. Дошкільники з такими здібностями виступають ініціаторами різних дитячих справ, ігор. Вони відзначаються вміннями висловлювати пропозиції та приймати їх від товаришів, помірно високою самооцінкою без виявів хвалькуватості, зарозумілості, заздрощів; добре розвиненим мовленням, здатністю до розподілу обов’язків відповідно до можливостей та інтересів кожного; до контролю за дотриманням правил порядку; вміннями вирішувати суперечливі питання і конфлікти без втручання дорослого, оцінювати ставлення партнерів до дорученої справи.

Практичні здібності проявляються у руховій активності дітей як висока гнучкість тіла, спритність і граціозність рухів, висока здатність до

наслідування складних систем рухів. Такі здібності лежать в основі виконання спортивних видів діяльності, танців, балету.

Тісний зв’язок пізнавальних здібностей з практичними виявляється у конструктивно-технічній діяльності, що передбачає просторове бачення, просторову уяву, вміння уявляти предмет у цілому і за його частинами за планом, кресленням, схемою, описом, а також уміння самостійно формулювати оригінальний задум. У багатьох дітей досить рано виявляються спеціальні здібності. Серед них, наприклад, музичні. Відомо, що раннє виявлення музичних здібностей мало місце у творчості Вольфганга Моцарта, Людовіка Бетховена, Жана Батіста Люллі. Причому, сучасники відзначали, що загальний розумовий розвиток цих дітей не був чимось видатним. Так, Моцарт грав на клавесині, коли ще навіть не вимовляв цього слова. Люллі у 13 років рахував лише до п’яти [2, 25].

Сучасні психологи також відзначають, що показник інтелекту не є провідним у визначенні музичних здібностей. Водночас у більшості музично обдарованих дітей рівень розумового розвитку вище середнього . Дошкільне дитинство створює особливо сприятливі умови для формування художніх здібностей. Дошкільник включений у все розмаїття художніх видів діяльності. Він співає, танцює, ліпить, малює. У дитини дошкільного віку виявляються такі здібності, як образотворчі, декоративно-прикладні, включаючи відчуття композиції, кольорів, форми; музичні, які складають мелодійний і ритмічний слух, відчуття ритму; театрально-мовні, до яких входять поетичний слух, виразність інтонації і міміки. Спеціальні здібності мають спільну основу: певний рівень розвитку пізнавальних процесів, технічних умінь, а також емоційної чутливості й сприйнятливості. Причому останнє в художніх здібностях виступає на перший план [2, 32].

Отже, ми можемо зробити висновок, що творчі здібності — це інтегративна властивість індивіда, яка формується на основі природних задатків у процесі взаємодії з навколишнім середовищем і є результатом розвитку психічних процесів, таких як сприйняття, відчуття, мислення, уява,

пам’ять, а також умовою успішної життєдіяльності особистості. Основою художньо-творчих здібностей є сукупність окремих якостей, що забезпечують художню діяльність, а саме: емоційно-ціннісний (художньо-почуттєве сприйняття, спостережливість, емоційна чуйність, увага до внутрішнього світу інших, здатність до співпереживання), креативний (творча уява, художньо-образне мислення, асоціативне мислення) та спеціальний (спеціальні якості, вміння та навички) компоненти.

Прояви творчих здібностей та творчості спостерігаються в дошкільному віці у формі спроб самостійного виконання діяльності. Розвиток здібностей дитини зумовлюється дією ряду соціальних чинників, серед яких соціальна ситуація розвитку та провідна ігрова діяльність. Як зазначають Дубасенюк О.А., Вознюк О.В. та інші дослідники, рушійними силами розвитку особистості в будь-якому віці є суперечності, що виникають між потребами та можливостями їх задоволення у реальних ситуаціях соціальної взаємодії [20, 79].

Розвиток особистості дошкільників здійснюється в умовах взаємодії базових потреб у самостійності та визнанні. Потреба у визнанні «орієнтує дитину на досягнення того, що є значимим у тій культурі, до якої вона належить» [41, 55]. Задоволення цієї потреби є фактором розвитку інтелектуальних та соціальних особистісних утворень у суспільно-схвалюваних видах діяльності. Потреба в самостійності орієнтує дитину на ініціативний пошук шляхів та засобів отримання визнання найближчого соціального оточення у цих видах діяльності.

Реалізація контактів на рівні «дитина-дорослий» забезпечує дошкільникам можливість привласнення суспільних цінностей, у той час як спілкування на рівні «дитина-дитина» забезпечує перевірку засвоєних цінностей на прийнятність у взаємодії з ровесниками. Основною сферою реалізації засвоєних норм та цінностей є ігрова діяльність, під впливом якої відбуваються найвагоміші зміни особистості дошкільників. Самостійне використання отриманого досвіду в нових ігрових ситуаціях забезпечує

дитині можливість відбору потенційно успішних форм поведінки, які, очевидно, утворюють основу для формування майбутніх стратегій досягнення успіху в різних життєвих ситуаціях.

Як зазначають науковці, успішне оволодіння грою створює передумови для виникнення продуктивних видів діяльності, які, в свою чергу, стимулюють розвиток творчості дитини [33, 87].

Продуктивна діяльність як один зі специфічно дитячих видів активності забезпечує дошкільникам можливості не лише включення у взаємодію з дорослими та ровесниками, але одночасно є шляхом розвитку здібностей та творчості. Можливість отримати матеріальний результат, відмінний від таких же результатів ровесників, забезпечує індивідуальний характер діяльності та створює умови для реалізації суб'єктності дитини. Прагнучи отримати визнання, діти вдаються до видозміни засвоєного раніше досвіду діяльності, починаючи діяти творчо. Творчий продукт дозволяє отримати визнання оточення, а його порівняння з продуктами інших дітей служить основою для усвідомлення власних умінь. Таким чином, спонтанний розвиток здібностей і зародження творчості дошкільників, що відбуваються в умовах ігрової та продуктивних видів діяльності, спрямовані на задоволення потреби у визнанні з боку найближчого соціального оточення.

Розвиток творчості та творчих здібностей дошкільників, на нашу думку, відбувається передусім за рахунок діяльнісних та соціально-психологічних механізмів наслідування. Діяльнісними механізмами такого розвитку ми вважаємо орієнтацію дошкільників на отримання творчого результату шляхом усвідомлення випадкових інвенцій та включення їх в актуальний досвід діяльності. Дія соціально-психологічних механізмів передбачає можливість задоволення потреби у визнанні дорослих та ровесників за творчі результати. У роботах В.О. Моляко, В.М. Дружиніна, М.М. Подд'якова творчість розглядається як процес створення нового продукту або винайдення раніше невідомого, але необхідного суб'єкту, нового способу виконання певної діяльності [39, 47]. Таке розуміння

творчості зумовлює необхідність пошуку механізмів розвитку творчої діяльності саме в дитячому віці. Одним із таких пояснювальних механізмів, очевидно, є інвенції. Поняття інвенції (лат. – вигадка), вперше використане у психології Ж. Піаже для аналізу процесів розвитку мислення дитини, знайшло відображення в інвенційно-стратегіальній моделі розвитку творчо обдарованої особистості О.Л. Музики як природній шлях розвитку творчості [40, 132].

Інвенції розглядаються як спонтанні відхилення в ході діяльності, що виникають у процесі наслідування. Характерною ознакою творчих дій дошкільників є активне використання та увага до інвенцій, що виникають у наслідуванні. У звичних умовах продуктивної діяльності діти здебільшого орієнтуються на точне відтворення дій дорослого (об'єкта для наслідування) та відкидають будь-які інвенції, незалежно від їх доцільності та продуктивності. Однак тривале виконання одних і тих самих дій спричиняє виникнення інтересу до інвенцій як засобу уникнення одноманітності. Очевидно, усвідомлення та включення випадкових інвенцій в актуальний досвід творчої діяльності є одним із чинників розвитку творчих здібностей дошкільників. З'являючись та розвиваючись у наслідуванні, інвенції забезпечують видозміну заданого зразка діяльності, а отже сприяють виникненню творчості дошкільників. При цьому цінність інвенцій зумовлена їх особистою значимістю та соціальною актуальністю: закріплюються у діяльності лише ті інвенції, які викликають інтерес оточення та дозволяють отримати визнання. В цьому випадку інвенційні дії набувають ціннісності та відстоюються в умовах соціальної протидії (відсутності схвалення). Усвідомлення та цілеспрямоване використання інвенцій з метою отримання творчого результату є одним із механізмів спонтанного розвитку творчості та творчих здібностей дошкільників.

Окрім того, однією з основних ознак ціннісності інвенцій як показників розвитку творчих здібностей є здатність дошкільників до усвідомленого розмежування наслідувальних та інвенційних дій, передумовою розвитку

якого є рефлексія дошкільниками власних умінь, дій та операцій. Усвідомлення випадкових інвенцій як засобів досягнення результату дозволяє дитині в майбутньому цілеспрямовано використовувати їх з метою отримання творчого результату на основі відбору найефективніших прийомів виконання діяльності. Індикаторами усвідомленого розмежування наслідування та інвенцій вважаються висловлювання дошкільників про природу виникнення певної дії (наслідування чи самостійна активність). Рефлексія інвенційних дій та їх відмежування від наслідувальних є передумовою розвитку перенесення та експериментування з матеріалом і готовим продуктом як основних шляхів творчості дошкільників.

Усвідомлення новизни діяльності приводить до виникнення здатності дошкільників до відстоювання власного виробу та способу його виготовлення в умовах відсутності соціального схвалення. На рівні поведінкових проявів відстоювання творчості виявляється у формі протиставлення власної діяльності наслідуванню, що супроводжується різкою відмовою виконувати завдання дорослого. Суб'єктивна значимість обраного способу діяльності підтверджувалася висловлюваннями типу «я хочу зліпити ...», «в мене вийде». Відстоювання власної діяльності в умовах її ігнорування дорослим свідчить про набуття творчістю статусу особистісної цінності, заради якої дошкільники здатні поступитися соціальним схваленням. Очевидно, в цьому випадку можна говорити про домінування мотивів визнання та самовираження над мотивами соціальної бажаності. Інвенційні та наслідувальні дії при цьому є засобами творчості та розвитку творчих здібностей особистості. Таким чином, інвенції, набуваючи статусу цінності, утворюють змістову домінанту діяльності дошкільників, на основі якої здійснюється регуляція інвенційно-творчого наслідування у продуктивно-творчій діяльності. Досконалість наслідувальної діяльності в поєднанні зі здатністю до усвідомленого цілеспрямованого використання інвенцій як засобів творчості є свідченням формування творчої спрямованості та одним із ключових показників розвитку творчих здібностей

особистості. Соціальна регуляція наслідування та творчості.

Психолого-педагогічні дослідження виявляють, що творчі здібності починають проявлятися вже в ранньому дитинстві, мають спонтанний характер і є необхідними для нормального розвитку дитини. Такі дослідники, як Т. Андрющенко, Л. Артемова, Г. Бєлєнька, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Дронова, О. Кульчицька, С. Ладивір, Т. Пірожeнко, Л. Шульга підкреслюють, що кожна дитина народжується з природними творчими задатками, але тільки в тих умовах виховання, що дозволяють розвинути ці здібності, дитина зможе стати творчою особистістю. Багато залежить від того, хто буде поруч з дітьми, коли вони зроблять перші кроки у світ мистецтва, що є складним і багатогранним.

Чуттєва сприйнятливість до навколишнього світу є важливою умовою для творчої діяльності дитини, оскільки вона допомагає формувати емоційно-ціннісне ставлення до світу і розвивати творчі здібності. Світ мистецтва безмежний, і пізнавати його ми будемо все життя. Тому важливо, щоб педагоги, починаючи з дошкільної освіти, розвивали у дітей художній смак і виховували любов до мистецтва і прекрасного. Зорові образи, створені мистецтвом, легко запам’ятовуються і залишаються в пам'яті надовго, збагачуючи емоційний світ дітей і навчаючи їх яскравіше сприймати навколишнє життя.

Сучасні вітчизняні науковці, такі як І. Біла та В. Кузьменко, вважають, що художньо-естетичне сприйняття є важливою передумовою для формування творчих здібностей, акцентуючи на необхідності його розвитку в контексті Краси. В. Кузьменко зазначає, що для дошкільників характерною віковою особливістю естетичного сприйняття є чутливість до форми предметів, сприйняття Краси як гармонії форми (поєднання звуків, кольорів, ліній) і змісту. Естетичне сприйняття виникає лише тоді, коли воно емоційно забарвлене і пов'язане з певним ставленням до об'єкта [31, 56].

Один з важливих психічних процесів, що впливає на розвиток творчих здібностей, — це образне мислення. Описуючи вікові особливості мислення

дітей, науковці зазначають, що дитина мислить формами, фарбами, звуками, почуттями [25, 196].

Зовнішні вияви творчого розвитку різноманітні й виявляються в ранньому дитинстві, насамперед у більш швидкому розвитку мовлення та мислення, ранньому захопленні музикою, малюванням, читанням, рахуванням тощо, у допитливості та дослідницькій активності. Дослідницька діяльність сприяє мимовільному відкриттю світу дитиною, перетворенню невідомого у відоме, забезпечує виникнення творчих образів, становлення сенсорних та перцептивних еталонів, які утворюють первісні знання дитини про світ уже в перші роки її життя. Починаючи з 3–5 років, дослідницька активність дитини набуває якісно нових форм і виявляється в самостійному становленні запитань і проблем щодо нового та невідомого. Розширюється сфера дослідження, з’являється можливість досліджувати не тільки безпосередньо дане, а й певні неявні відношення, причини та наслідки. З 5–6 років основним структурним компонентом обдарованості та творчого розвитку талановитої дитини стає проблемність, яка забезпечує постійну відкритість дитини до нового та виявляється в пошуку невідповідностей та суперечностей, у власній постановці нових запитань і проблем.

У дошкільників (від 4 до 7 років) домінує наочно-образний спосіб мислення, який тісно пов'язаний зі сприйняттям, а розумова діяльність відбувається через зорові, слухові та рухові образи [13, 49]. Зв'язок між мисленням і практичними діями на цьому етапі ще зберігається, але він вже не настільки прямий і безпосередній, як у ранньому віці [13, 48].

Спираючись на наукові джерела науковці зазначають, що дитина справді розвивається емоційно та інтелектуально лише в світі ігор, казок, фантазії, творчості. Він вважав ці явища важливими «джерелами думки і почуттів», а також основою пізнання краси природи [53, 72]. Педагог розглядав природу як засіб впливу на дитину та умову розвитку її естетичної свідомості, яка включає естетичні потреби, почуття, смаки, судження, оцінки

та ідеали, що ми враховуватимемо при розробці технології розвитку творчих здібностей.

Творчі сили людини зароджуються в дитинстві, коли творчі вияви часто є мимовільними, але життєво необхідними. Дитяча художня творчість має свої особливості, тому важливо вміти керувати цими проявами і розробляти методи, що стимулюють та розвивають дитячу творчість. Розвиток творчої активності дитини ми розуміємо як якісні зміни в її пізнавальній діяльності, що відбуваються в результаті вдосконалення навичок та вмінь у сфері мистецької діяльності.

Дослідження підкреслюють необхідно всіляко розширювати досвід дитини, якщо ми бажаємо мати достатньо міцні основи для її творчої діяльності. Чим більше дитина чула, бачила, пережила, чим більше вона знає та засвоює, чим більшою кількістю елементів дійсності вона володіє, тим більш значущою та продуктивною за інших однакових умовах буде її діяльність. А це свідчить про необхідність розвитку досвіду як системи знань, умінь, навичок, як важливого підґрунтя для розвитку творчої діяльності та творчих властивостей особистості. У дослідженнях генезису особистості дитини ґрунтується на положеннях про роль уяви та творчості в розвитку психіки дітей. Науковці висловлюють думку, що поява перших ознак особистості ще в дошкільному віці, приблизно в три роки, пов’язана не з формуванням стійких і субпідпорядкованих мотивів (хоча і це дуже важливо), а головно – з інтенсивним розвитком у дитини в дошкільному віці уяви як основи творчості, створення нового, основи її становлення як суб’єкта творчої діяльності, свідомості й самосвідомості [18, 98].

Важливо зазначити, що уява має два компоненти – виникнення загальної ідеї вирішення завдання й складання плану реалізації цієї ідеї. У дошкільному віці поряд з грою велику роль у розвитку уяви відіграють художня діяльність (образотворча, пісні, танці, віршування, ліплення тощо), конструювання, елементи праці й навчання, які можуть мати й ігрову форму, однак зумовлені своїми особливими цілями.

Дослідники підкреслюють важливість занятть художньою діяльністю та виховної роботи з дітьми, спрямованої на розвиток їх здатності сприймати красу в навколишньому світі та в творах мистецтва. Це є важливим елементом загального та творчого розвитку дитини. Інтерес до образотворчої діяльності обумовлений її значущістю для становлення особистості дитини, і з роками потреба в ній лише зростає.

Образотворча діяльність має велике значення для всебічного розвитку особистості. У процесі створення зображень у дитини розвиваються спостережливість, естетичне сприйняття, художній смак і творчі здібності. Вона дає можливість дитині через доступні засоби виразити свої емоції, ставлення до навколишнього світу, здатність створювати прекрасне, а також помічати його в творах мистецтва.

Л. Шульга вказує на те, що провідна роль у творчому процесі дитини дошкільного віку належить емоційно-чуттєвій сфері, а не раціональному мисленню. Чуттєва сприйнятливість навколишньої дійсності є необхідною умовою творчої діяльності дитини, а накопичення вражень – першим етапом у розвитку її творчих здібностей, при цьому: чим багатший чуттєвий досвід дитини, тим яскравіші образи уяви і гостріше бажання відтворити власні враження у творчій діяльності [60, 45].

Ми вважаємо, що творчість дошкільника — це активність дитини, спрямована на пошук нових та нестандартних способів розв’язання завдань в умовах невизначеності, а також здатність бути впевненим у своїх силах і результатах власної діяльності. Розвиток творчої особистості дитини в дошкільному віці полягає у вдосконаленні її творчого ставлення до різних аспектів життя. Спираючись на аналіз критеріїв творчих здібностей, запропонованих О. Кульчицькою та Е. Торренсом, ми визначаємо наступні ключові критерії, що найкраще відображають суть творчих здібностей: творча легкість, гнучкість, продуктивність, оригінальність, а також уява. Творчі здібності дошкільника стимулюють мотивацію та сприяють розширенню кола його знань і навичок.

Деякі дослідники під творчим потенціалом фактично розуміють обдарованість, готовність до діяльності, чи – творчу обдарованість, готовність до творчої діяльності. Аналізуючи їхні роботи, можна переконатися, що вони вживали ці поняття як синоніми. Творчий потенціал – це інтегративна властивість особистості, що характеризує міру можливостей виконувати творчу діяльність, готовність та здатність до творчої самореалізації та саморозвитку. Творчий потенціал – це передумова для творчого процесу, з одного боку, та його результат – з іншого. Творчий потенціал закладений в кожному, і це відкриває потенційні можливості для його розвитку. Однак про справжні творчі можливості конкретної людини можна говорити лише на основі виконаної діяльності, отриманих оригінальних творів. Творчий потенціал стає не уявною, а реальною, прогнозованою цінністю лише тоді, коли реалізовується у винаходах, конструкціях, книгах, картинах, фільмах та інших результатах. На основі аналізу літератури з психології творчості, можна дати визначення творчої особистості як особистості, яка внаслідок впливу зовнішніх чинників і власної активності набула необхідних для актуалізації творчого потенціалу людини додаткових мотивів, особистісних утворень, здібностей, що сприяють досягненню творчих результатів в одному або кількох видах творчої діяльності

Отже, на основі аналізу наукових джерел та досліджень можна зробити висновок, що розвитку творчих здібностей у дошкільному віці сприяють такі психологічні особливості, як емоційна чутливість, здатність «входити» в уявні ситуації, переживати й емоційно відгукуватися на красу в житті та мистецтві, емоційна щирість, образне мислення, асоціативність, пізнавальна активність, а також динамічність і яскравість уяви.

1.2. Глинотерапія як метод арт-терапії

На сучасному етапі реформування освіти в Україні важливим завданням є розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку. З

психологічної точки зору дошкільне дитинство є найсприятливішим періодом для творчості, тому що діти в цьому віці є надзвичайно допитливими, у них є велике бажання вивчати світ. Завдання дорослих – виховувати дітей не тільки здоровими і сильними людьми, а й такими, які мислять творчо.

Розвивати творчі здібності необхідно з ранніх років, використовуючи схильності дитини. Творчість захоплює, допомагає почуватися успішним, адже творчість – це уміння комбінувати, знаходити аналоги та реконструювати.

Творчість – це самопізнання, саморозвиток, засіб, у якому відображаються намагання, очікування людини, її думки. Так, ідея розвитку творчої особистості знаходить відображення в основних нормативних освітніх актах: Національній стратегії розвитку освіти України на 2012-2021 рр., Концепції розвитку освіти України на період 2015 – 2025 роки, Законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти. Творча особистість – це складний механізм, який поєднує в собі задатки та нахили, інтелект і характер, мислення і уяву, духовні та матеріальні надбання особистості, які вона може втілити в свої ідеї творчої діяльності, створити або відтворити їх, сприяти досягненню творчих результатів, реалізовувати свої можливості в творчій сфері та правильно донести до оточуючих ту ідею, яка закладена в ній [50, 75].

Переконані, з метою розвитку дитячих здібностей, творчості, креативності дорослим у роботі з дітьми варто використовувати інноваційну технологію – арт-практики. Адже основою арт-практик є мистецтво – діяльність, що розкриває дійсність у конкретно-чуттєвих образах. Вважаємо, що арт-практики дозволяють розкрити можливості дитини, розвивати здібності до творчості, осягнути власне «Я». Використання арт-практик дає змогу педагогу, близьким рідним забезпечити умови самостійного творчого вираження дітей, що позитивно позначається на формуванні їх емоційно-вольової сфери та пізнавальної активності. Мистецтво створює позитивний

емоційний настрій; сприяє творчому самовираженню, розвитку уяви, естетичного досвіду, практичних навичок образотворчої діяльності, художніх здібностей в цілому; підвищує адаптаційні здібності дитини до повсякденного життя; знижує стомлення, негативні емоційні стани та їх прояви [26, 123].

Для дітей будь-яке заняття творчістю – це завжди весело, приємно та корисно для творчого розвитку. Переваги використання арт-практик з дошкільниками у розвитку творчості: простота застосування технік, високий інтерес у дітей до процесу арт-практик.

Проблемі необхідності та можливості розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку присвячені дослідження науковців: С. Архипової, С. Гончаренко, О. Загородько, І. Іщенко, Г. Костюка, С. Кулачківської, В. Моляко, Л. Момот, Т. Поніманської, С. Тищенко, В. Ямницького, Дж. Гілфорда, Д Рензуллі, К. Роджерса, Е. Торенса та ін. Так, Г. Костюк наголошував, що «здібності» є невід'ємною складовою проблеми розвитку і формування зростаючої особистості [23]. Творчість позитивно впливає на когнітивну (усвідомлення себе, власних учинків, реалізація творчих можливостей) та емоційну (дозволяє розслабитися, зосередитися, виразити негативні й позитивні емоції, знизити тривожність, подолати страхи, покращити міжособистісні взаємини) сфери особистості. Цікавість малюків до активного освоєння дійсності через художню діяльність виникає у другій половині дошкільного віку (4-6 років). Про це свідчить велика кількість дитячих запитань. Вони спрямовані на з'ясування невідомого, незвичного й стимулюють малюків до самостійного процесу творення, проте у повній мірі опанувати всі аспекти такої поведінки у цьому віці неможливо. Діти намагаються це зробити з допомогою дорослих. Саме це положення відкриває перед педагогом і батьками можливості цілеспрямованого навчання творчості [23, 29]

Завдяки арт-технологіям можливо отримати матеріал для психодіагностики, підвищити самооцінку, концентрувати увагу на відчуттях і

почуттях, розвивати творчі здібності. Під арт-техніками ми розуміємо поєднання прийомів, які необхідно здійснити для активізації внутрішніх ресурсів дитини та підвищення її адаптаційних здібностей за допомогою мистецтва. Арт-техніки сприяють вираженню емоцій, почуттів, розкриттю творчого потенціалу, розвитку навичок роботи в колективі, тому арт-технології доцільно використовувати в роботі як з дітьми, так і дорослими, адже вони базуються на творчості. Творчість є постійним супутником дитячого розвитку, результатом якого стає ініціативність і самостійність мислення, здатність до самовираження у творчій діяльності. Про те, що творча уява є критерієм розвитку творчих здібностей наголошує В. Моляко. У творчо розвиненої дитини, уява виступає основною характерною якістю. Незвичайні підходи до вирішення завдань, оригінальні асоціації, незвичайні ракурси розгляду проблеми – все це характерне для творчо розвиненої дитини і є результатом уяви [39, 150]

Одним із методів арт-терапії є глинотерапія, який широко застосовують у роботі з дітьми. Вона полягає у використанні глини як інструменту для емоційного розвантаження, самовираження та терапевтичної підтримки. Глина, як природний матеріал, має заспокійливі властивості, тому її використання допомагає дітям знизити рівень стресу та тривожності. Ліплення з глини дозволяє дитині створювати форми та фігури, виражаючи через творчий процес свої емоції, переживання та думки. Це дає можливість дітям, які часто не можуть виразити свої почуття словами, знайти альтернативний спосіб для їх висловлення, що значно полегшує процес емоційного відновлення.

Сучасний досвід використання глинотерапії у роботі з дітьми показує, що цей метод ефективно застосовується розвитку творчих здібностей.. Глинотерапія, завдяки своїй доступності та універсальності, дозволяє дітям працювати з внутрішніми конфліктами та емоціями без необхідності говорити про них. Ліплення з глини є своєрідною формою психотерапевтичного процесу, у якому дитина може самостійно керувати

своїм емоційним станом через фізичний контакт із матеріалом.

Крім того, глинотерапія допомагає дітям розвивати емоційну виразність, саморегуляцію та впевненість у собі. Створення творів з глини дає можливість дитині відчути себе здатною до дії та творчості. Під час роботи з глиною дитина може створювати фігури, що символізують її страхи, бажання або мрії, що допомагає краще зрозуміти і прийняти власні емоції. Цей процес допомагає дітям освоїти навички саморегуляції, оскільки вони навчаються керувати своїми емоціями через творчий акт [6, 56]

Також важливо, що глинотерапія може бути корисною як для індивідуальної роботи з дитиною, так і для групової терапії. У групових заняттях діти можуть взаємодіяти один з одним, обмінюватися досвідом і підтримувати одне одного, що сприяє розвитку соціальних навичок та емоційної підтримки .

Сучасний досвід використання глинотерапії в Україні та за кордоном свідчить про її ефективність у роботі з дітьми різних вікових груп. Психологи та арт-терапевти використовують цей метод для створення безпечного простору, в якому дитина може вільно виражати свої почуття, працювати над відновленням емоційної рівноваги та психологічної стабільності.

Арт-терапія виконує не лише корекційну функцію, але й сприяє розвитку творчих здібностей, допомагаючи дітям розкрити свої приховані таланти. Вона також є ефективним засобом соціальної адаптації, оскільки використовує переважно невербальні методи вираження, що особливо цінно для дітей із труднощами у вербальній комунікації.

Сьогодні арт-терапія набуває важливого педагогічного значення, адже залучення дітей до мистецької діяльності збагачує їхній внутрішній світ і сприяє розвитку творчого потенціалу. Враховуючи ці аспекти, можна дійти висновку, що арт-терапія не повинна обмежуватися лише психотерапевтичним напрямом. Вона має стати невід’ємною складовою роботи педагогів, логопедів, дефектологів та інших фахівців у сфері освіти для діагностики, навчання та корекції розвитку дітей [36, 10]

Важливе значення в арт-терапії має сенсорна інтеграція, яка допомагає дитині знайомитися з різними характеристиками предметів, такими як форма, розмір і текстура. Це сприяє розвитку пізнавальних процесів, формуванню мотиваційної сфери та покращенню соціальної адаптації. Завдяки цьому дитина краще орієнтується в навколишньому світі, розширюючи свої уявлення та вдосконалюючи сприйняття.

Глінотерапія — це метод арт-терапії, який використовує роботу з глиною для розвитку емоційного, сенсорного та творчого потенціалу дитини. Вона особливо ефективна для дошкільнят, адже саме в цьому віці діти активно пізнають світ через тактильні відчуття та гру. Глинотерапия стимулює уяву та креативність. Глина-це пластичний матеріал, який можна трансформувати у будь-яку форму. Це допомагає дітям вільно експериментувати, вигадувати нові образи та створювати унікальні вироби. Також розвиває дрібну моторику та координацію. Ліплення покращує роботу дрібних м’язів рук, що позитивно впливає на письмо, малювання та загальний розвиток моторики. Вона формує емоційну стійкість та знімає стрес. Контакт з глиною заспокоює, допомагає долати тривожність, страхи, агресію. Дитина може виразити свої емоції через ліплення [26, 59].

Глина має різну текстуру, її можна м’яти, розгладжувати, тиснути, що допомагає дітям розвивати чутливість рук і сенсорне сприйняття. Формує естетичне почуття та художній смак. Діти вчяться помічати красу форм, експериментувати з текстурою, створювати художні композиції. Глінотерапія – це чудовий спосіб розвивати творчу активність дошкільнят через гру, сенсорний досвід та емоційне самовираження.

Глинотерапія є ефективним методом арт-терапії, який позитивно впливає на розвиток емпатії та самооцінки у дітей завдяки своїм унікальним властивостям. Цей метод передбачає використання глини як засобу творчого вираження, що дозволяє дітям опрацьовувати свої емоції, внутрішні переживання та труднощі у безпечному та підтримуючому середовищі. Взаємодія з глиною сприяє розкриттю глибинних почуттів, які діти часто не можуть або не хочуть вербалізувати.

Одним із ключових аспектів впливу глинотерапії на розвиток емпатії є процес створення спільних творчих проектів у групових заняттях. Під час таких сесій діти вчаться взаємодіяти одне з одним, розуміти емоції та наміри своїх однолітків, а також враховувати їхні почуття у своїй діяльності. Це сприяє формуванню чутливості до переживань інших, розвитку навичок взаємодії та взаєморозуміння, що є основою емпатії.

Що стосується самооцінки, глинотерапія створює умови, за яких дитина може відчути себе успішною у творчій діяльності. Відчуття контролю над матеріалом (глиною) та можливість створювати унікальні вироби сприяють формуванню впевненості у власних силах. Дитина бачить конкретний результат своїх зусиль – готовий виріб, який має не лише естетичну, а й символічну цінність. Це зміцнює її почуття самовартісності та формує позитивне уявлення про себе [19, 34].

Крім того, процес взаємодії з глиною має заспокійливий ефект. Пластичність матеріалу дозволяє знімати психоемоційне напруження, що особливо важливо для дітей із тривожними станами або низькою самооцінкою. У міру того, як дитина стає більш розслабленою, вона відкритіше виражає себе та демонструє більше готовності до прийняття власних емоцій та почуттів.

Загалом, глинотерапія сприяє не лише розвитку емпатійних якостей і підвищенню самооцінки, а й гармонізації емоційного стану дитини, допомагаючи їй справлятися зі стресом і внутрішніми конфліктами. Це робить глинотерапію цінним інструментом у роботі з дітьми, які мають труднощі в емоційній сфері чи потребують додаткової підтримки для розкриття свого потенціалу.

Глинотерапія – один із унікальних видів арт-терапії, що сприяє встановленню зв’язку свідомого з підсвідомим. Глинотерапія є своєрідним містком між тим, що приховано в підсвідомості і тим, що ми усвідомлюємо. В глинотерапії використовується творчість (ліплення). Глина - це чудовий природній медіум, який активізує тактильні відчуття. Саме ліплення - це

спосіб взаємодії з внутрішнім світом, спосіб самовираження і трансформації, те, що хочеться вдосконалити - вдосконалюється. Те, чого варто позбутися - вдається видалити в глині. Те, що варто переробити – трансформується. Глинотерапія буде цікава двох випадках. Перший - якщо ви хочете вирішити конкретне питання. Другий - якщо у вас немає конкретного питання, і ви хочете просто дослідити свій внутрішній світ.

Формування енергії збирання, утримання і розслаблення - це один з глибинних смислів ліплення з глини. Наприклад, ліплення куба на несвідомо-символічному рівні формує енергію збирання; ліплення кулі формує енергію утримання; ліплення площини дозволяє розслабитися [21, 26].

Коли дитина або дорослий вивчає своє творіння, внутрішнє відчуття гармонії підказує їм, які зміни необхідні витвору. І тут починається «магія». У реальності здійснюється справжня метаморфоза, коли дитина або дорослий змінює свій витвір та робить його гармонійним. Дитина сама вирішує зруйнувати чи зберегти свій витвір, або ж може забрати його з собою.

Глинотерапія допомагає в кількох аспектах:

1. Робота руками з глиною, яка потребує зусиль, знімає психічну напругу. Внутрішня напруга не завжди є усвідомленою. Робота з глиною допомагає зняти і усвідомлену і неусвідомлену психічну напругу. Коли психічна напруга, пов’язана з проблемною ситуацією, зменшується, то з’являється енергія для більш позитивного і розумного її вирішення. А символічне рішення, що знайдене в процесі глинотерапії, може допомогти привести в життя зміни, які можуть дати більше задоволення.

2. У глиняному виробі виражається (презентується) наше підсвідоме ставлення і розуміння проблеми. Аналізуючи свій глиняний виріб, можна з подивом визначити, що наше підсвідоме знає про нашу складну ситуацію більше, ніж ми думаєм.

3. Створивши глиняний виріб та проговоривши від його імені, ми відтворюємо таке бачення проблеми, яке б нас влаштувало, ми знаходимо

символічне вирішення конфлікту чи складної ситуації, Саме з цим і пов’язано особистісне задоволення, завдяки якому хочеться дивитися і дивитися на свій вітвір.

Таким чином, психотерапевтичні властивості глини полягають в тому, що виліпити з глини свій емоційний стан або проблему, ідею або рух, а потім споглядати продукт своєї творчості, усвідомлювати свої відчуття та емоції. Коли дитина або дорослий вивчає своє творіння, внутрішнє відчуття гармонії підказує їм, які зміни необхідні його скульптурі. В реальності здійснюється справжня метаморфоза, коли дитина або дорослий змінює свою скульптуру, робить її гармонійною. Завдяки ліпленню людина може навчитися керувати собою, сприяє регуляції емоцій, володіння ними. Так само людина може виліпити своє бажання або ідею, розглянути і внести гармонізуючі зміни. Коригуючи глиняну форму, людина фактично своїми руками змінює внутрішню і зовнішню ситуацію на краще.

1.3. Психологічний вплив глинотерапії на дітей дошкільного віку

У Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI ст. визначено головну мету української освіти – створення умов для особистісного розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина України. У Базовому компоненті дошкільної освіти визнається пріоритетна роль дошкільної освіти у формуванні особистості дитини, розвитку її творчих здібностей, закладено підхід до особистості як до суб’єкта власної діяльності. Дитина розглядається як цінність, як активна творча особистість [1, 5].

У цілому, за свідченням Барташникової О.О., прийнято вважати дошкільний вік періодом, сприятливим для розвитку творчих особливостей особистості, їх вияву як у сфері пізнання, так і в сфері художньої діяльності. Адже, добре відомо, що психічні процеси (пам’ять, мислення, сприйняття, уява, почуття) знаходяться у дошкільників на стадії свого становлення, зміни, розвитку. І саме тому всі вони надзвичайно рухливі, нестійкі, мінливі,

суперечливі. Дитина, реалізуючи задум, почувається вільно і не скута досвідом, знаннями, не обмежена заборонами, які не дозволяють їй вільно розпоряджатися предметами, матеріалами тощо. Через ігровий тренінг творчості проходить кожна дитина, і він їй необхідний. Все це з одного боку спричинює суттєві недоліки у характері дитячої творчості, з іншого – надає їй важливого значення й переваг перед творчістю дорослого [2, 33].

Психологічний вплив творчих технік на емоційний стан дитини полягають у здатності цих технік виступати як інструменти для вираження, регуляції та трансформації емоцій. Творчість є потужним засобом для дітей, оскільки дозволяє їм виражати свої переживання та емоції без необхідності вербалізувати їх, що особливо важливо для тих, хто має труднощі з висловленням своїх почуттів. Діти, які пережили стрес або травму, можуть не вміти або не хотіти говорити про свої почуття, але через творчі заняття вони можуть знайти альтернативний спосіб для вираження своїх емоцій. Творчі техніки, як-от малювання, ліплення з глини, музика або театр, дають дітям можливість створювати образи, які відображають їхні емоції і переживання, і таким чином допомагають їм «вивільнити» накопичене емоційне напруження.

Творчість дозволяє дитині знижувати рівень тривожності та стресу [55, 6]. Це досягається через зосередженість на творчому процесі, що відволікає від негативних думок та емоцій. Крім того, заняття творчістю стимулюють вироблення гормонів щастя, таких як дофамін та серотонін, які сприяють покращенню настрою та емоційного стану. Дитина, яка працює творчо, може відчути себе більш впевненою, бо творчий процес дає їй можливість бачити результат своєї праці, що підвищує самооцінку і допомагає відновити емоційну рівновагу [55, 10].

Одним із важливих аспектів впливу творчих технік є їхня здатність допомагати дітям у процесі саморегуляції. Творчі заняття дозволяють дитині навчатися керувати своїми емоціями, створюючи образи або форми, що символізують їхні переживання. Таким чином, дитина вчиться працювати з

власними емоціями і знаходити здорові способи їх вираження, що є важливим елементом емоційного розвитку. Це також допомагає їй краще справлятися з важкими ситуаціями в реальному житті, коли необхідно контролювати свої емоції і реагувати на стресові фактори в здоровий спосіб [57, 12].

Творчі техніки, зокрема в контексті арт-терапії, сприяють розвитку соціальних навичок у дітей, оскільки вони зазвичай передбачають взаємодію з іншими людьми, зокрема в групових заняттях. Це створює простір для соціального взаємодії, обміну досвідом та підтримки, що є важливим для дітей, які пережили травматичні події. Творчі заняття в групах також сприяють розвитку емпатії, оскільки діти мають можливість бачити та розуміти емоційний стан інших, а також взаємодіяти з ними через творчі процеси.

Застосування творчих технік є також важливим для психологічного відновлення дітей, які пережили травматичний досвід. Творчі методи допомагають дитині «переробити» травму, перетворивши її у символічну форму. В цьому контексті дитина може не лише висловити свої почуття, але й отримати можливість відновити контроль над емоціями, звільнившись від негативних переживань. Творчий процес виступає як катарсис, допомагаючи дитині позбутися емоційного тягаря та знайти нові шляхи для емоційного відновлення [47, 11].

Зокрема, творчі техніки мають великий вплив на емоційний стан дитини, оскільки вони допомагають виражати і регулювати емоції, знижувати стрес, підвищувати самооцінку, розвивати емоційну саморегуляцію та сприяти соціальному розвитку. Ці техніки є надзвичайно важливими в процесі психологічного відновлення дітей, особливо для тих, хто пережив травматичні події. Вони допомагають дітям не лише краще розуміти себе, а й знаходити шляхи до здорового емоційного розвитку, що є важливим для їхнього психічного благополуччя та адаптації в соціумі.

Механізми впливу творчості на психоемоційний стан полягають у кількох важливих психологічних процесах, через які творча діяльність може сприяти емоційному відновленню, розвитку саморегуляції та покращенню психічного благополуччя. Творчість дозволяє людині взаємодіяти з внутрішнім світом і з навколишнім середовищем таким чином, щоб надавати глибокий емоційний відгук, що в свою чергу має потужний вплив на психоемоційний стан. Розглянемо основні механізми, через які творчість може впливати на емоційний стан.

Один з основних механізмів впливу творчої діяльності на психоемоційний стан – це можливість виражати внутрішні переживання. Багато людей, особливо діти, мають труднощі у вербалізації своїх емоцій, що може призводити до емоційної ізоляції або стресу. Творчі техніки, як-от малювання, ліплення, музика або письмо, дають змогу візуалізувати або створити символи, які відображають емоційний стан. Через цей процес вивільняється емоційне напруження, знижуються стресові реакції, а також відкривається можливість для самоаналізу та розуміння своїх переживань.

Творчість може служити катарсисом – процесом емоційного очищення, при якому негативні емоції, зокрема тривога, гнів або смуток, виражаються через творчі образи і перетворюються на щось нове. Це дозволяє людині не тільки впоратися з емоціями, але й трансформувати їх у конструктивну форму. Коли дитина або дорослий створює образ, який символізує її переживання, це може допомогти зрозуміти глибину почуттів і знизити рівень їхнього негативного впливу. Ще одним важливим механізмом є відчуття досягнення через творчість. Створення чогось нового, будь то малюнок, музика чи інший творчий продукт, сприяє підвищенню самооцінки і дає відчуття здатності і контролю. Це важливо для людей, які переживають стрес або перебувають у стані депресії, адже творча діяльність дозволяє знову відчути свою значущість і силу. Відчуття успіху в творчому процесі сприяє поліпшенню настрою і психічного стану в цілому.

Творчість є одним із методів зниження стресу. Дослідження показують, що заняття творчою діяльністю можуть допомогти знизити рівень кортизолу, гормону стресу, в організмі, одночасно підвищуючи рівень нейротрансмітерів, які відповідають за гарний настрій (дофамін, серотонін). Це досягається через концентрацію на самому творчому процесі, коли увага людини зосереджена не на тривожних думках, а на виробленні конкретних образів чи результатів. Творчість допомагає уникнути надмірного занепокоєння та емоційного виснаження. Заняття творчістю викликають позитивні емоції завдяки тому, що вони дозволяють людині бути в моменті «тут і зараз» [24, 25].

Важливим аспектом творчості є те, що вона часто супроводжується відчуттям радості, здивування та задоволення. Коли людина зосереджується на процесі створення, вона може забути про зовнішні проблеми і переживання, а увага переключається на сам акт творчості. Цей ефект особливо помітний у дітей, оскільки вони часто переживають безпосередньо позитивні емоції в процесі малювання або гри. Творчість також має відновлювальний ефект для психічного здоров’я, оскільки допомагає створити нові психоемоційні стратегії для подолання стресових ситуацій. Коли людина працює з образами, які уособлюють її внутрішній світ, це може слугувати своєрідним мостом до здорового емоційного реагування. Наприклад, дитина, ліплячи з глини, може створити образ, що символізує її переживання, і через цей образ знайти спосіб «побудувати» нові стратегії справляння з труднощами. Такий процес допомагає розвантажити емоційну напругу та адаптуватися до складних умов.

Творчість активно стимулює розвиток емоційної саморегуляції, оскільки вимагає від людини збереження емоційної рівноваги, фокусування уваги і управління емоціями під час процесу створення. Це особливо важливо для дітей, які можуть мати труднощі у контролюванні своїх емоцій. Творчість дозволяє виражати емоції, одночасно навчає дітей справлятися з ними через конструктивні механізми. Вони не тільки висловлюють емоції, але й вчяться керувати ними в процесі творчої діяльності.

Загалом, творчість має значний вплив на психоемоційний стан людини завдяки своїй здатності служити як інструмент для вираження, трансформації і регулювання емоцій. Заняття творчістю можуть сприяти зниженню стресу, розвитку емоційної саморегуляції, підвищенню самооцінки та психологічному відновленню. Вони дозволяють людині знайти здорові шляхи для вираження своїх почуттів і переживань, що особливо важливо для дітей, які пережили стресові або травматичні події. Творчість також стає потужним інструментом у психологічному процесі реабілітації та розвитку емоційного благополуччя [23, 29].

Творчість — це не просто розвага чи хобі, це потужний інструмент, який може позитивно впливати на наш настрій та емоційний стан. Коли ми займаємося тим, що нас захоплює, ми відчуваємо себе щасливішими та задоволенішими. Творчий процес стимулює виділення ендорфінів, які мають знеболюючий та антидепресантний ефект.

Важливим фактором впливу на людину є зниження рівня стресу та тривоги. Занурення у творчість дозволяє нам відволіктися від проблем та негативних думок, даючи можливість розслабитися та перезавантажитися. Коли ми бачимо результат своєї творчої праці, це дає нам відчуття гордості та досягнення, що значно посилює віру у власні сили, та власне підвищує самооцінку. Творчі здібності та захоплення — це невід'ємна частина людської природи. Вони роблять наше життя більш яскравим, насиченим та емоційно багатим. Розвиток нових навичок та здібностей стимулює роботу мозку, роблячи його більш гнучким та креативним [6, 25].

Як натрапити на ту саму хвилю та емоцію, що так і надихає творити? Перш за все, знайдіть те, що вас захоплює. Це може бути будь-що! Малювання, глинотерапія, танці, музика, писання, рукоділля, садівництво, кулінарія – все, що приводить ваші думки до втілення мрійливого задуму, є вашим унікальним витвором. Якщо ви жодного разу не бралися за пензлик, але в цю хвилину в ваше серце влучив струмінь бажання зобразити на полотні божественну пташку — мерщій! Навіть роблячи це вперше,

отримуючи задоволення від процесу, ви отримаєте неповторний досвід, що в майбутньому буде вас спонукати до більшого. Якщо вас надихають шалені танці під дощем, або створення неповторної музики за допомогою аудіо редактора – беріться до справи! Щирий потяг до творчості ніколи не полишить вас, якщо те що ви робите, йде від серця.

Бо захоплення — це не просто те, що ми робимо у вільний час, це те, що запалює нашу душу та дає нам відчуття сенсу життя. Коли ми знаходимо заняття, яке нам дійсно подобається, воно стає джерелом натхнення та мотивації, допомагаючи нам долати труднощі та йти вперед. Головне, приділяйте час своїм захопленням регулярно. Навіть 15-30 хвилин на день можуть мати значний позитивний вплив.

Мистецтво має численні психологічні переваги, які позитивно впливають на наше психічне і фізичне здоров'я та самопочуття. Психологи виділяють 4 головні переваги впливу на людину та її емоційний стан. По-перше це покращення настрою – мистецтво може мати позитивний вплив на настрій та допоможе змінити наш емоційний стан. Перегляд витворів мистецтва може викликати приємні емоції та підвищити рівень задоволення від життя. Також збільшення творчих здібностей – вивчення мистецтва та творчий процес можуть допомогти розвинути творчі здібності та знайти нові способи розв'язання проблем. Це може мати позитивний вплив на нашу самореалізацію та подальший розвиток особистості. Розвиток мислення та уяви – мистецтво може сприяти розвитку нашої уяви та критичного мислення. Вивчення мистецтва може допомогти розвинути критичне мислення та аналітичні навички, що може бути корисним у повсякденному житті. А головне мистецтво сприяє відновленню зв'язку зі своїми емоціями та почуттями – творчість може допомогти нам відновити зв'язок зі своїми емоціями та почуттями та показати їх з іншого ракурсу. Вплив творчості на душевний стан сприяє подальшому розвитку та зміцненню психологічного стану.

Художня терапія – це форма психотерапії, яка використовує мистецтво та творчість для поліпшення фізичного та психічного здоров'я людей. Художня терапія може бути корисною для людей з різними проблемами, такими як депресія, тривога, посттравматичний стресовий розлад, залежність та багато інших. Основна ідея художньої терапії полягає в тому, що створення художніх творів допомагає відновити психічний баланс та знайти внутрішній спокій. Це відбувається завдяки тому, що творчий процес може допомогти людям відчути себе більш зосередженими на поточному моменті, а не думати про майбутнє або минуле.

Емоційне розвантаження через творчі процеси є ефективним методом зниження психічного напруження та покращення емоційного стану особистості. Залучення до творчої діяльності, такої як малювання, письмо, музика чи танець, сприяє вираженню та опрацюванню внутрішніх переживань, що, у свою чергу, допомагає зменшити рівень стресу та тривожності. Згідно з дослідженнями, творчість дозволяє особистості переключити увагу з проблемних ситуацій на позитивну та конструктивну діяльність, що сприяє відновленню внутрішньої рівноваги та спокою.

Крім того, творчі процеси можуть виступати засобом катарсису, дозволяючи трансформувати негативні емоції у конструктивну форму, що сприяє духовному очищенню та нівелюванню негативного впливу зовнішнього середовища.

Використання арттерапевтичних методів, зокрема глинотерапії, також сприяє емоційному розвантаженню, оскільки процес ліплення дозволяє спрямувати емоції у творчий вираз, знижуючи рівень внутрішньої напруги.

Таким чином, залучення до творчих процесів є дієвим інструментом для емоційного розвантаження, що підтверджується різними дослідженнями у цій сфері.

Глинотерапія – являє собою напрямок арт-терапії, який передбачає роботу з пластичними матеріалами (глиною). Психокорекційний потенціал роботи з глиною спрямований на розвиток емоційного інтелекту клієнта,

формування нових переживань, подолання травматичного досвіду та усвідомлення власних емоційних станів.

Покази до застосування глинотерапії:

– труднощі в емоційному розвитку;

– стрес, депресія, лабільність та імпульсивність емоційних реакцій;

– зниження емоційного тонусу;

– переживання почуття самотності;

– наявність конфліктних міжособистісних стосунків;

– незадоволення внутрісімейною ситуацією;

– підвищена тривожність, страхи, фобічні реакції;

– негативна «Я-концепція», низька ступінь самоприйняття, занижена самооцінка;

– робота з втратою і горем;

– низький рівень самоконтролю;

– психосоматичні проблеми;

– робота з тілесним «Я» (зняття тілесних затисків) [26, 33].

Цінність роботи з глиною полягає в тому, що вона є природнім матеріалом і завдяки їй легко використовувати метафори та архетипи. Д. Хенлі переконує, що використання метафоричного значення глини сприяє потужному прогресу у консультативній та психотерапевтичній роботі. Глина допомагає торкатися емоційного та соціального життя клієнта посередництвом виробів з неї, що дають прямий доступ до несвідомого. Робота з глиною не потребує особливих навиків, глина, як правило, м'яка і податлива, проте потребує терплячості та зосередження клієнта у процесі створення виробу. Глина допомагає легко і без напруги вивільнити переживання, надаючи їм певної форми. Застосування глинотерапії як з дітьми, так і дорослими, забезпечує появу позитивних емоцій, компенсує брак сенсорного досвіду, допомагає подолати апатію та безініціативність, сформувати активну життєву позицію та мотивацію, знімає бар'єри стосовно страху самовираження, підсилює переконання у власній успішності та

впливає на формування позитивної «Я-концепції». Робота з глиною включає в себе кілька рівнів.

Перший етап – це знайомство з глиною, розігрів. Клієнт повинен максимально відчути глину на дотик, розімнути її, кидати, рвати на шматки, додавати воду, не виліплюючи нічого конкретного.

Наступний етап передбачає створення конкретних форм і об’єктів з глини, що несуть у собі смислове навантаження, яке можна більш детально розглянути в процесі роботи.

Вищим етапом є створення сюжетів, ландшафтів, образів тощо. Глина виступає ідеальним посередником в комунікації індивіда з власними переживаннями, а також в усвідомленні клієнтом власної проблеми, допомагає формувати навички управління власним часом та діями. Даний матеріал чутливий до емоцій та переживань, тому ефективно допомагає відреагувати гнів, агресію, страх, тривогу тощо. Робота з глиною є «швидкою допомогою» у налагодженні контакту з тілом та усвідомленні своєї тілесності [30, 43].

Глина це матеріал чутливий до емоцій та переживань, тому ефективно допомагає відреагувати гнів, агресію, страх, тривогу тощо. Робота з глиною є «швидкою допомогою» у налагодженні контакту з тілом та усвідомленні своєї тілесності.

Це не просто робота з матеріалом, а цілий процес, що дозволяє через дотик, форму та творчість доторкнутися до глибинних переживань та відпустити їх.

Глина – унікальний інструмент для зняття напруги. Вона м’яка, пластична, слухняна. Працюючи з нею, людина не лише створює щось нове, а й формує внутрішній простір для спокою та гармонії. У наших майстернях учасники можуть проявити себе, відчути момент тут і зараз, а головне – звільнитися від емоційного тягаря, накопиченого внаслідок складних життєвих обставин.

Глинотерапія – це метод психологічної та психотерапевтичної роботи із застосуванням природної глини. Глина є ідеальним пластичним та неструктурованим матеріалом для передачі емоцій і переживань. Хайнц Дойзер (німецький психолог, професор) вивчив та розвинув метод глинотерапії. Подальші дослідження в цій галузі належать К. Елбрехт, Ш. Макніффту, А.І. Копитіну та ін. Цей метод не такий розповсюджений, як інші різновиди арт-терапії, проте в останній час викликає великий інтерес у психотерапевтів та клієнтів. Це пов’язано з тим, що багато дорослих клієнтів не готові відразу взаємодіяти з глиною, бояться забруднитися, зробити щось не так чи відчути її на дотик. Проте з дитячою аудиторією справа інакша – вони із задоволенням вступають в контакт із глиною. Та, з іншого боку, з глиною кожен легко може стати майстром, вона легко знімає психологічні бар’єри та затиски. Адже глинотерапія, як і інші техніки арт-терапії, заснована на роботі з вільним самовираженням і не спрямована на результат, який має художню цінність [6, 45].

Як матеріал для терапевтичної роботи глина має відразу кілька особливостей: вона пластична, їй можна надавати різноманітні форми; її можна розділяти на частини та об’єднувати знов; її можна зробити більш м’якою при додаванні води і вона стає стабільною при висиханні. Тобто глина містить в собі одразу два терапевтичні ефекти – мінливість та стабільність. Глина є своєрідним містком, який допомагає віднайти баланс між відчуттями та почуттями. Вона допомагає розкрити те, що приховано у підсвідомості і тим, що ми усвідомлюємо. Під час роботи з глиною є можливість «проліпити» як особистісні переживання, які нещодавно з’явилися, так і «пропрацювати» ті проблеми, які давно хвилюють клієнтів. Цей метод допомагає у відреагуванні та вирішенні різноманітних психологічних проблем. Крім того, за допомогою глини можна стимулювати створення конкретних образів, пов’язаних з тілом та його органами в тривимірній формі, що не можна зробити за допомогою інших методів арт-терапії.

Таким чином, глинотерапію слід вважати досить серйозним та глибоким методом психологічної роботи. Тому дитині перед такою глибинною роботою треба надати час, щоб звикнути та підготовитися, відчути себе в безпеці, встановити довіру до психолога та простору. Мета за допомогою активізації сенсорних відчуттів від роботи з глиною допомогти учасникам встановити баланс між відчуттями та почуттями. Робота розпочнеться із вправи, завдяки якій учасники активізують власну тілесність, «заземлитися», налаштуватися на роботу. Завдяки вимішуванню глини учасники мають можливість безпечно розрядити руйнівні тенденції, спираючись на здоровий потенціал психіки. Потім учасники мають можливість із зав’язаними (заплющеними) очима повністю переключитися на відчуття і зліпити свою статичну скульптуру. Завдяки рухам м’язів, які будуть долати супротив цього податливого матеріалу, забезпечується доступ до глибинних структур психіки і проникнення в них. Так, учасники зможуть «проліпити» свій емоційний стан, дослідити те, що є значущим, актуальним на даний момент. Цей вид діяльності проводиться статично, сидячи за столами і слухаючи музику.

Глинотерапія, як метод арт-терапії, має значний потенціал для роботи з дітьми та дорослими, однак її використання супроводжується низкою обмежень і викликів. По-перше, існують індивідуальні особливості клієнтів, які можуть впливати на ефективність цього методу. Наприклад, деякі люди через підвищену тактильну чутливість або неприйняття текстури глини можуть відчувати дискомфорт під час терапії. У рідкісних випадках можливі алергічні реакції на компоненти глини або матеріали, які використовуються в процесі, наприклад, барвники чи консерванти.

Психологічні бар’єри також відіграють важливу роль у використанні глинотерапії. Страх перед створенням "недосконалого" виробу може перешкоджати клієнту повністю виразити себе, а супротив змінам або небажання працювати з власними емоціями можуть ускладнювати процес. Крім того, є технічні та практичні аспекти, які слід враховувати.

Глинотерапія вимагає спеціальних матеріалів і обладнання, що може бути недоступним у деяких терапевтичних установах або регіонах. Процес підготовки, проведення та завершення сеансу також потребує більше часу порівняно з іншими арт-терапевтичними методами.

Культурні та соціальні фактори теж можуть впливати на сприйняття глинотерапії. У деяких культурах або соціальних групах робота з глиною асоціюється з дитячими заняттями або ремеслом, що може знижувати мотивацію дорослих клієнтів до участі у такій терапії. Також важливим є рівень кваліфікації терапевта, адже ефективне проведення глинотерапії потребує не лише знання технік роботи з глиною, а й розуміння психологічних аспектів цього процесу. Недостатня підготовка спеціаліста може знизити ефективність терапії або навіть завдати шкоди клієнту.

Робота з глиною може мати багатозначні результати, і терапевт повинен мати глибокі знання, щоб правильно інтерпретувати створені клієнтом вироби. Неправильна інтерпретація символіки може призвести до хибних висновків щодо емоційного стану клієнта. Нарешті, важливим є дотримання етичних норм, зокрема забезпечення конфіденційності. Збереження створених клієнтом виробів потребує особливої уваги, особливо якщо вони містять особисту або інтимну інформацію.

Таким чином, хоча глинотерапія є ефективним методом у роботі з емоційними та психологічними труднощами, її застосування потребує врахування індивідуальних, технічних, культурних і етичних аспектів, що дозволить забезпечити безпеку та результативність терапевтичного процесу.

РОЗДІЛ 2.
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ГЛИНОТЕРАПІЇ НА РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Методи, методика і процедура дослідження

Формування творчих здібностей у дошкільному віці є важливою соціальною потребою сучасного суспільства. Для ефективного розвитку творчості у дитини необхідно враховувати її природні схильності, максимально залучати до творчої діяльності та враховуючи її інтереси забезпечувати сильну мотивацію до творчості. Також акцентувати увагу на суспільній значущості творчих проявів і делікатно спрямовувати процес розвитку здібностей; організовувати та розвивати творчість як особливий вид діяльності.

На основі проведеного аналізу науково-теоретичних досліджень впливу методу глінотерапії на творчий розвиток дітей дошкільного віку та зробленого висновку в результаті впровадження методу сучасними практиками, емпірична частина нашого дослідження спрямована на вивчення впливу глінотерапії на розвиток творчих здібностей дітей. Проаналізувавши теоретичний матеріал, вивчивши стан досліджуваної проблеми в освітній практиці, ми припустили, що рівень розвитку творчих здібностей дошкільнят значно зросте за умови впровадження глінотерапевтичних методик у практику роботи закладів дошкільної освіти.

У досліджуванні взяли участь 20 дітей: 10 хлопчиків та 10 дівчаток. Віковий діапазон від 6 років до 7 років.

Нами було проведено констатувальний експеримент на базі БО Благодійного фонду «НЕВО», в якому взяли участь 11 вихованців однієї групи старшого дошкільного віку. Та на базі ЗДО « Родзинка» №280 в якому теж взяли участь 10 вихованців контрольної групи «Ластів’ята» старшого

дошкільного віку, які в експерименті не приймали участь.

Нами було обрано дві бази дослідження, тому що на базі БО благодійного фонду одна діяльність з дітьми - глінотерапія. А нам потрібна ще контрольна група дошкільнят, яку ми взяли на базі ЗДО «Родзинка» в групі старшого дошкільного віку «Ластів'ята». Де діти разом з вихователем раз в тиждень займаються образотворчою діяльністю. За експериментальну та контрольну було обрано групи з приблизно однаковим рівнем загального розвитку дітей, однакові за віком.

Діти контрольної групи проживають в місті Запоріжжі, а діти з експериментальної групи в Запорізькій області.

Діагностичне обстеження проходило під керівництвом двох психологів, які мають додаткову арт-терапевтичну освіту на локації-2 село Вільноандріївка Запорізького району перед заняттям з глінотерапії: 10 дітей було в одній групі. А обстеження 10 дітей з контрольної групи проходило у дитячому садочку «Родзинка» в старшій групі « Ластів'ята».

Метою емпіричного дослідження було поставлена задача створити умови для розвитку творчих здібностей старших дошкільників методом глінотерапією, і показати що глінотерапія є методом розвитку творчих здібностей.

Експериментальне дослідження розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку в процесі ліплення з глини проводилося в кілька етапів:

1) на першому етапі (констатувальному) - проведено діагностику рівня розвитку творчих здібностей у старших дошкільників контрольної та експериментальної груп;

2) на другому етапі (формувальному) - розроблено та проведено заняття з глінотерапії з метою розвитку творчих здібностей дошкільників старшої групи;

3) на третьому етапі (контрольному) - у період спостереження дітям проведено повторну діагностику, яка визначає рівень розвитку творчих

здібностей після періоду формування, та зроблено відповідні висновки.

У ході дослідження ми визначили критерії розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами образотворчої діяльності.

Діяльнісний критерій передбачає зацікавленість у образотворчій діяльності, прагнення працювати з художніми матеріалами, експериментувати з ними, активно використовувати їх у творчому процесі та створювати власні художні образи.

Мотиваційний критерій включає позитивне ставлення до образотворчої діяльності, бажання отримувати схвалення за власну творчість, наполегливість, старанність, впевненість у своїх силах, самостійність, креативність, швидкість та здатність до співпраці.

Емоційний критерій відображає чуттєве ставлення до образотворчої діяльності, задоволення від процесу творчості та його результатів, а також інтерес і потребу в предметно-перетворювальній діяльності.

Це дозволило, спираючись на визначені критерії та показники, встановити рівні (високий, середній, низький) розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку. Отримані результати стали основою для розробки занять з глінотерапії для старших дошкільників у закладі дошкільної освіти.

Рівень розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку оцінювалися наступним чином:

Низький рівень: недостатня емоційна виразність; дитина часто не розуміє творчих завдань і розгублюється під час їх виконання; інтерес нестійкий, легко відволікається, швидко втомлюється; завдання виконує на репродуктивному рівні, часто копіює інших, результати діяльності прості та примітивні; не виявляє власних рішень, потребує постійної підтримки та допомоги дорослих.

Середній рівень творчого розвитку характеризується нестійким проявом основних його компонентів. Творчість, ініціативність, відповідальність, старанність та активність присутні, але зазвичай мають ситуативний характер і потребують додаткової мотивації. Діяльність

переважно відтворювальна або частково евристична. В образотворчій діяльності дитина орієнтується як на зовнішні, так і на внутрішні стимули. Виявляється бажання до співпраці та самовдосконалення, однак воно потребує додаткового заохочення. Особистісна оцінка розвинена недостатньо яскраво.

Дитина встановлює образно-асоціативні зв'язки, проте її міркування відбувається за стандартними схемами, а асоціації цікаві, але не відзначаються оригінальністю. Недостатній рівень абстрагування ускладнює пошук нестереотипних рішень, через що дитина потребує допомоги у вирішенні творчих завдань. Індивідуальні особливості предметів не завжди чітко виділяються, а аналіз їхніх властивостей є неповним. Узагальнення нерідко відбувається без глибокого спостереження за навколишнім світом.

Дитина позитивно ставиться до виконання творчих завдань, однак художні образи часто мають елементи схематичності та потребують удосконалення. Вона отримує задоволення від результатів своєї діяльності, але зазнає труднощів у разі виникнення складнощів, що може призводити до втрати інтересу та необхідності додаткового стимулювання.

Високий рівень творчого розвитку характеризується вираженою креативністю та активною творчою спрямованістю особистості. Дитина виявляє ініціативу, старанність, самостійність та оригінальність у процесі образотворчої діяльності. Її предметно-перетворювальна діяльність має переважно творчий характер, супроводжується емоційним залученням і глибокою особистісною оцінкою.

Мислення відзначається високою конструктивністю, а створення зорового образу та його відтворення здійснюється шляхом активного аналізу й синтезу характерних ознак. Дитина демонструє незалежність суджень, відходить від шаблонних рішень, прагне знайти оригінальні відповіді та вдосконалити власні творчі роботи.

Сформовані організаторські та виконавські навички дозволяють створювати цілісні декоративні образи з гармонійною композицією,

яскравим візуальним наповненням та доповненням фоновими деталями, що глибше розкривають задум. У процесі перетворення реальних форм у декоративні спостерігається новизна асоціацій, що свідчить про високий рівень творчої уяви.

На констатувальному етапі педагогічного експерименту були застосовані методики Тест за Є.П. Торренсом (Додаток А) для діагностики дошкільників і був спрямований на оцінку рівня розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку шляхом використання цих методик.

Обробка результатів тестування здійснювалася на основі якісних рівнів ігрових методик:

— високий рівень – від 71% до 100%,

— середній рівень – від 40% до 70%,

— низький рівень – від 0% до 39%.

Для виявлення рівня розвитку творчих здібностей дітей 6-7 років в образотворчій діяльності були використані такі показники, виділені нами на основі досліджень Дж.Гілфорда і П. Торренса.

- рівень розвитку невербальної уяви.
- творча складова образотворчої діяльності
- творчий потенціал
- оригінальність, гнучкість та швидкість.

На констатувальному етапі дослідження було використано комплекс діагностичних методів (ігрові завдання, педагогічне спостереження, бесіди, аналіз дитячих робіт, опитування, метод експертних оцінок, вправи, протокольна фіксація).

2.2. Діагностика творчих здібностей у дітей дошкільного віку

На констатуючому етапі, проводилася робота з виявлення рівня розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. Мета на констатуючому етапі полягала у визначенні початкового рівня розвитку

творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Умови проведення діагностичного дослідження:

1) Діагностика проводиться у природних умовах.

2) Місце для занять із дітьми обладнали в приміщенні локації.

3) На столі вільно розміщуються матеріали та інструменти для вільного вибору їх дітьми під час діагностичного дослідження: фарби гуаш, пензлики трьох розмірів, фломастери, кольорові олівці, серветки паперові , папір білий трьох форматів (великого, середнього та маленького).

4) Діти запрошуються , розглядають матеріали та інструменти. У невимушеній ігровій формі дитині пропонується назвати все, що вона бачить (при цьому фіксується загальна орієнтування дитини в художніх матеріалах), і вибрати, чим би він хотів займатися (що б хотів робити). Пропонується також вибрати матеріали для реалізації свого задуму.

Під час діагностичного дослідження фіксуються: вибір дитини, зовнішні прояви його реакцію ситуацію, послідовність розвитку задуму, поєднання видів діяльності, коментарі по ходу дій, гральний та мовленнєвий розвиток образу.

1. Показник: «Гнучкість»

Високий рівень (3 бали) Прагнення до найбільш повного рівня розкриття задуму. У дитини є потреба самостійно доповнити зображення відповідними за змістом предметами, деталями (створити нову комбінацію із засвоєних раніше елементів);

Середній рівень (2 бали) Дитина деталізує художню картину лише на прохання дорослого;

Низький рівень (1 бал) Зображення не деталізоване. Відсутня прагнення більш повного розкриття задуму.

Діагностичне завдання: «Створення малюнка» (за Є.П. Торренсом):

Дитині пропонується взяти кольорову фігуру (овал) та придумати будь-яке зображення, частиною якого могла б стати ця фігура. Можна зобразити будь-який предмет чи сюжет. Фігура приклеюється дитиною в будь-якому

місці і домальовується олівцями або фломастерами, щоб вийшло задумане дитиною зображення (Картка 2)

2. Показник: «Самостійність та швидкість»

Високий рівень (3 бали) Виявляє самостійність у виборі задуму. Зміст робіт різноманітний. Завдання виконує самостійно та швидко.

Середній рівень (2 бали). Задум не відрізняється самостійністю. Звертається по допомогу до педагога. Дитина на прохання педагога доповнює малюнок деталями. Завдання виконує повільно.

Низький рівень (1 бал). Задум стереотипний. Дитина зображує окремі, які пов'язані між собою предмети. Виконує роботу так, як показує дорослий, не виявляє ініціативи та самостійності.

Діагностичне завдання: «Неповні фігури» (за Є.П. Торренсом):

Дітям пропонується додати до намальованих незакінчених фігур додаткові лінії, у результаті вийдуть нові фігури. Поставити умову, щоб діти намагалися малювати картинки докладно та цікаво, додаючи до неї різні деталі. Після закінчення завдання діти повинні придумати назву своїм зображенням (Картка 1)

3. Показник: «Оригінальність»

Високий рівень (3 бали) Задум оригінальний. Здатний експериментувати зі штрихами та плямами, бачити в них образ та домальовувати штрихи до образу.

Середній рівень (2 бали) Часткове експериментування. Бачить образ, але домальовує лише до схематичного образу.

Низький рівень (1 бал) Малюнки типові: та сама фігура, запропонована для малювання, перетворюється на той самий елемент зображення.

Діагностичне завдання: «Лінії» (за Є.П. Торренсом):

Пропонується намалювати дітям як найбільше предметів чи історій, використовуючи зображені пари прямих ліній. Прямі лінії повинні бути основною частиною того, що хоче намалювати. Можна малювати між лініями, над лініями. Після закінчення завдання вигадує цікаві назви (Картка 3)

Після виконання завдання дітьми, група «Ластів'ята» (кількість дітей - 10) отримала статус контрольної групи (КГ), група «Долоньки» (11 дітей) – статус експериментальної групи (ЕГ).

А після проведення діагностичного дослідження на констатуючому етапі, на етапі дослідно-пошукової роботи ми здійснили кількісну та якісну обробку даних. Кількісна характеристика рівнів розвитку творчих здібностей представлена у таблиці А та Б (Додаток В).

За узагальненими результатами було складено таблицю 2.1 і рис. 2.1.

Таблиця 2.1

Узагальнена таблиця за наслідками проведення діагностичних зрізів (констатувальний етап)

Рівні	**Група «НЕВО» (ЕГ)**		**Група старшого віку «Ластів'ята» (КГ)**	
	Кількість дітей	**Відсотки**	**Кількість дітей**	**Відсотки**
Високий	0	%	0	0%
Середній	3	27.3%	4	30%
Низький	7	72.7%	6	70%

З таблиці видно, що за результатами діагностики визначено загальний рівень розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку. Ми виявили, що 6 дітей з КГ та 7 дітей ЕГ мають низький рівень розвитку творчих здібностей, що становить 70% КГ та 72.7% ЕГ від загальної кількості досліджуваних дітей, 4 дитини КГ та 3 дитини ЕГ мають середній рівень розвитку творчих здібностей 30% КГ та 27.3% ЕГ, і в групі КГ та в групі ЕГ – високого рівня не виявлено.

Результати, отримані під час спостереження та діагностування за критеріями, наведено на рисунку 2.2.

Рис. 2.1. Творчі здібності дітей старшого дошкільного віку за критеріями (%) на контрольному етапі

Таким чином ми можемо бачити загальну картину груп. Серед показників творчих здібностей переважає «Гнучкість» (середній бал – 1,5). Більшість дітей при виконанні завдання не змогли відійти від шаблонів, їх вирішення не відрізнялися великою різноманітністю. Оригінальними були лише поодинокі рішення(середній бал – 1.4) на початку дослідження.

Низький рівень майже за всіма показниками спостерігається з контрольної групи у Вікторії Г., Мії С., Злати Ш., Катерини Щ., Артема Р., Ігоря К., та Івана Г. А з експериментальної групи низький рівень також спостерігається у Єгора І., Влада Г., Агати А., Софії К., Кирило П., Кіри М., Тимофія Л., та у Данила К. Ці діти виповняли завдання формально через відсутність знань та творчих навичок діяльності та уявлення.

Для цих дітей необхідно використати на занятті ситуацію успіху, дати можливість відчути впевненість у своїх можливостях, а також дати їм міцні навички та вміння у певній сфері продуктивної діяльності.

Середній рівень продемонстрували з КГ- Максим Р., Іванна Ш., Саша К.А з ЕГ середній рівень у таких дітей Мілени І., Тимофій Т., та Катерина Н.

При цьому що у цих дітей за показником гнучкість – не у всіх високий бал. Їм цікаво займатися, шукати нові варіанти рішень, але не вистачає для оригінальних та гнучких варіантів. Необхідно стимулювати цих дітей до висловлювань, обговорення, створювати проблемні ситуації, на заняттях, пропонувати індивідуальні завдання.

Високого рівня ми не спостерігаємо. Необхідно і надалі стимулювати у дітей творчу активність, більше запропонувати індивідуальних завдань.

Констатувальний експеримент засвідчив, що більшість опитуваних дітей характеризуються низьким і середнім рівнями розвитку творчих здібностей, що вказує на недооцінку ролі творчих завдань під час образотворчої діяльності, рідкісне використання різних видів образотворчості під час самостійної художньої діяльності, приділенню уваги здебільшого на репродуктивне виконання зображувальних завдань.

Таким чином, експериментальна робота констатувального етапу дозволила нам оцінити рівень розвитку окремих компонентів творчих здібностей дітей.

Аналізуючи виявлені труднощі дітей, ми визначили необхідність розробки комплексу занять із дітьми старшого дошкільного віку для цілеспрямованого розвитку творчих здібностей методом глінотерапії.

Констатуючий етап нашого дослідження дав можливість конкретизувати, уточнити завдання в комплексі занять з глинотерапії з метою розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

2.3. Програма глинотерапії для розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку

Метою формувального етапу було розроблення та впровадження в освітній процес експериментального комплексу занять з глінотерапії, спрямованого на підвищення рівня розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Також нами були сформовані завдання:

1) розробка плану та змісту занять з використанням глини , спрямованих на розвиток творчих здібностей;

2) впровадження розробленого комплексу занять у процесі створення експериментальної групи.

Розроблена нами система занять заснована на наступних принципах:

1. Принцип доступності – відповідність змісту та форми занять віку дітей.

2. Принцип діяльності – включення всіх дітей на занятті у практичну діяльність.

3. Принцип гуманності – облік особистісних особливостей кожної дитини, встановлення заняття доброзичливих відносин, створення дітей ситуації успіху.

4. Принцип творчості – добір завдань, спрямованих розвиток уяви, творчих здібностей дітей.

З метою підвищення ефективності використовуються ігри, орієнтовані на розвиток творчого потенціалу дітей старшого дошкільного віку. Ці ігрові форми створено відповідно до визначених нами показників.

Під час проведення занять використовували творчі підходи, такі як:

1. Проведення заняття на емоційному та інтелектуальному підйомі, що дає вихід творчу енергію вихованців;

2. Створення атмосфери співробітництва та співтворчості.

3. Створення для кожного дошкільника умов, щоб він міг проявити себе залежно від уміння та бажання розвиватися;

4. При проведенні ми спонукали, організовували діяльність так щоб вона вела дошкільника до самостійного пошуку та вирішення творчої проблеми.

Обговорення творчих робіт дітьми та педагогом допомагає дитині бачити світ не тільки зі своєї власної точки зору, а й з погляду інших людей, приймати та розуміти інтереси інших людей.

Таким чином, всі види занять ліпленням у різних формах організації діяльності – індивідуальної, групової, спільної, колективної, позитивно впливають на всебічний розвиток дитини. Вони сприяють підняття загального життєвого тонусу, створення бадьорого, життєрадісного настрої.

При проведенні занять були використані такі методи та прийоми:

1. Метод демонстрації був використаний під час викладу матеріалу з метою активізації уваги та інтересу дітей;

2. Ігровий метод був використаний на початку заняття для активізації інтересу та уваги дітей та при налагодженні психологічного контакту з дітьми;

3. Словесні методи були використані для налагодження психологічного контакту з дітьми та активізації інтересу та уваги дітей, при викладі теоретичного матеріалу;

4. Проблемний метод для активізації самостійного мислення дітей використовувався під час виконання практичної робіт. В ході організації діяльності.

5. Метод спостереження використовувався у процесі вивчення властивостей матеріалів.

6. Обговорення;

7. Релаксація.

8.Танцювальні вправи;

9.Вправи на візуалізацію образів.

Заняття тривало 2 години (1 раз на тиждень) із двома десяти хвилинними перервами. Перед початком заняття підготовлювались локації: гончарне коло, інвентар для глінотерапії.

Усі заняття складалися з 3 частин: вступна, практична, оцінно-рефлексивна.

1. Вступна частина (10 хв) включає привітання, встановлення та підтримання емоційно-позитивного контакту, що сприяє створенню установок на позитивну орієнтацію на занятті та спільну діяльність.

2. Практична частина включала зміст практичної роботи з глиною.

3. Заключна частина була спрямована на оціночно-рефлексивну функцію (10 хв), яка являє собою підбиття підсумків, рефлексування щодо творчих виробів.

Програма роботи

Заняття №1: «Знайомство з глиною»

Мета заняття: зняття м'язових затискачів, емоційна розрядка.

Завдання: познайомити дітей із глиною у різних станах, навчити прийомів роботи з глиною, розвивати сенсорні відчуття, творчу уяву, розвивати спонтанність у вираженні почуттів. Створити дружню обстановку, зняти тривожність, напругу, стабілізувати психоемоційний стан. Виробити навички розслаблення та зняття напруги.

Матеріали: склянки з водою, тарілки з глиною, дошки для ліплення чи клейонки, серветки – для кожної дитини, аудіозапис із музичними композиціями, зразки глини (Додаток В).

Заняття 2 «Розпис виробу»

Мета заняття: сприяти розвитку творчої уяви, фантазії.

Завдання: покращити настрій дітей, налаштувати дітей на невимушену поведінку, розвивати різні види чутливості, уяву, сприяти отриманню позитивного життєвого досвіду.

Матеріали: склянки з водою, тарілки з виробом, фарби та пензлики, дошки для ліплення чи клейонки, серветки – для кожної дитини, аудіозапис із музичними композиціями (Додаток В).

Заняття 3 « Глиняний настрій»

Мета: Ознайомити дітей з базовими емоціями (радість, сум, злість, страх, здивування).Розвивати емоційний інтелект та вміння виражати почуття через творчість. Формувати навички роботи з глиною, розвивати дрібну моторику, уяву та самовираження. Ознайомити дітей з можливістю передавати свій настрій через форму, фактуру та образ. Розвивати фантазію, тактильні відчуття.

Матеріали: Натуральна глина. Скалки, стеки. Ілюстрації з зображенням емоцій**.** Дзеркало**.** Серветки, дощечки для ліплення (Додаток В).

Заняття 4 « Як же багато ще завдань»

Мета заняття: сприяти розвитку творчої уяви, фантазії.

Завдання: покращити настрій дітей, налаштувати дітей на невимушену поведінку, розвивати різні види чутливості, уяву, сприяти отриманню позитивного життєвого досвіду (Додаток В).

Ефективність розробленого комплексу занять і відповідна організація умов для розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку сприяло розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку в процесі глінотерапії.

Отже, на формувальному етапі експерименту розроблено, обґрунтовано і запроваджено комплекс занять з глінотерапії, спрямований на розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. Пропоную дивитися презентацію- звіт про проведення занять (Додаток Г).

2.4. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження

Щоб переконатися в ефективності організованої нами в експериментальній групі методу глінотерапії, спрямованої на підвищення рівня творчих здібностей було проведено контрольний зріз нашого експерименту в ЕГ БО «НЕВО» та КГ «Ластів’ята». З цією метою проведено повторне діагностичне обстеження дітей яке надано в таблицях В та Г (Додаток Д), спільне для обох груп. Узагальнені дані за наслідками проведення діагностичних зрізів розглянемо в таблицях 2.2 та 2.2.

Таблиця 2.2

Узагальнена таблиця за даними проведення діагностичних зрізів (контрольний етап)

Прізвище, ім'я		Узагальнений розподіл за рівнем засвоєння матеріалу	
ЕГ	**КГ**	**ЕГ**	**КГ**
Єгор І.	Вікторія Г.	С	С
Мілена І.	Максим Р.	В	С
Влад Г.	Мія С.	С	Н
Агата А.	Іванна Ш.	В	С
Софія К.	Злата Ш.	С	Н
Кирило П.	Катя Щ.	В	Н
Кіра М.	Артем Р.	С	С
Тимофій Л	Ігор К.	С	Н
Тимофій Т	Саша К.	В	С
Данило К.	Іван Г.	С	С

Таблиця 2.3

Узагальнена таблиця за наслідками проведення діагностичних зрізів груп за рівнем засвоєння матеріал на контрольному етапі

Рівні	**Група «НЕВО» (ЕГ)**		**Група старшого віку «Ластів'ята» (КГ)**	
	Кількість дітей	**Відсотки**	**Кількість дітей**	**Відсотки**
Високий	4	45.5%	0	0%
Середній	6	54.5%	6	70%
Низький	0	0%	4	30%

Як видно з таблиці 2.5 на контрольному етапі експерименту відповіді дітей змінилися. У ЕГ низького рівня не має (0%), у КГ 4 дитини (30%). Мія С., Злата Ш., Катерина Щ. і Ігор К., показали низький результат, але вони намагалися, але знову зобразили сонце (коло), до фігур складної форми не виявляли інтересу.

Більшість дітей в ЕГ показали середній рівень – 6 осіб (54.5%). У КГ середній рівень у 6 дітей (70%). Діти домалювали більшість фігурок, але їх зображення були повторювані та не деталізовані. Кіра М. домалювала майже всі запропоновані їй постаті. Вікторія Г., не домалювала на малюнку уточнюючі деталі, хоча намалювала зі складної фігури – ракету. Іван Г. також домалював фігури з уточненнями.

Високий рівень показали в ЕГ 4 дітей (45.5%), у КГ немає дітей (0%). Так діти намалювали оригінальні малюнки, у своїй використовували простір і поза фігури. Кирило П., із запропонованого кола намалював озеро з лебедем, а Єгор І., зобразив робота-помічника з прямокутника. Хоч і багато малюнки були схематичними, але деякі з них досить оригінальними, такими, яких не мали інші діти. Так Мілена І. з перевернутого прапорця намалювала замок, а до фігурки, що нагадує «3» домалювала, рибу, сказавши, що вона схожа на риб'ячий хвіст. Катерина Н. домалювала сніговика, прикрасивши його відповідними атрибутами. Тимофій Т. до контуру, що нагадує підкову, домалював обличчя.

Як ми бачимо у контрольній групі показники дещо покращилися, але не такою значною мірою як в експериментальній групі.

Для зручності сприйняття показників надамо це у вигляді Рис. 2.2.

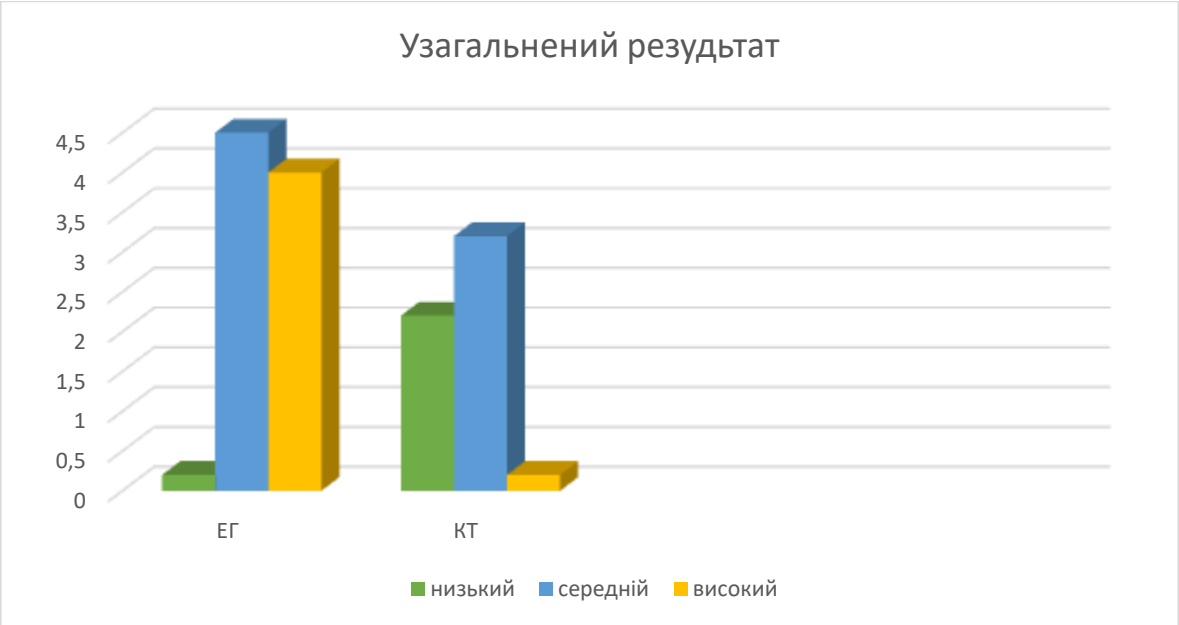

Рис. 2.2 Порівняння ЕГ та КГ за рівнем засвоєння матеріалу

Як ми бачимо дітей з низьким рівнем розвитку творчих здібностей немає взагалі в ЕГ, хоча до проведення експерименту вони складали 72.7% від загальної кількості дітей а у 30% дітей (КГ). В експериментальній групі зовсім немає дітей і він знизився на 72.7%. Однак, в КГ виявились діти, які не виявляли інтерес до виконання завдання. І в КГ низький рівень знизився на 40%.

Середній рівень – у 54.5% дітей (ЕГ) і у 40% дітей (КГ). В експериментальній групі збільшилась на 27.2% кількість дітей, які виявили інтерес до творчої діяльності, могли описати зображуване за допомогою навідних запитань. А в КГ збільшився тільки на 10%.

Високий рівень показали – 45.5% (ЕГ) і 0% (КГ). В експериментальній групі збільшилась кількість дітей на 45.4%, а у контрольній групі діти з високим рівнем сформованості творчих здібностей як при першому, так і при другому вимірюванні відсутні.

Також ми можемо бачити загальну картину. Серед показників творчих здібностей переважає «Оригінальність» (середній бал – 2.4). Більшість дітей при виконанні завдання відійшли від шаблонів, їх вирішення відрізнялися великою різноманітністю в ЕГ ніж в КГ дітей.

З огляду на результати контрольного етапу дослідження, можна зробити висновок про результативність запропонованих нами занять. Це підтверджується підвищенням рівнів сформованості за визначеними критеріями оцінки досліджуваного явища у дітей експериментальної групи порівняно з показниками, отриманими на констатувальному етапі експерименту.

У дітей спостерігається підвищення рівня розвитку творчих здібностей — вони почали виявляти більший інтерес до творчої діяльності, зокрема до ліплення та творчих ігор.

Для підвищення рівня розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку було визначено умови, що враховують такі принципи: відповідність віковим та індивідуальним особливостям дітей; створення

сприятливого освітнього середовища й забезпечення цілеспрямованої підтримки з боку педагога; розвиток уяви та фантазії через ліплення. Запропоновані умови реалізуються через комплекс занять, ігор, вправ, творчих ігор, художньо-творчої діяльності.

Отже, що різноманітнішими будуть умови організації образотворчої діяльності, а також зміст, форми, методи й прийоми роботи з дітьми, включно з матеріалами, які вони використовують у процесі, то активніше відбуватиметься розвиток їхніх творчих здібностей.

Творчий процес — це справжнє диво, під час якого діти відкривають свої індивідуальні здібності й переживають радість від самого процесу створення. У цьому стані вони усвідомлюють цінність творчості та починають сприймати помилки не як перешкоди, а як необхідні етапи на шляху до мети — як у мистецтві, так і в повсякденному житті.

Фінальна діагностика та аналіз отриманих даних засвідчать про позитивну динаміку в розвитку творчих здібностей у дітей експериментальної групи.

Для порівняння результатів досліджень на констатуючому та контрольному етапах експерименту проведено аналіз показників. Надаємо у вигляді рис. 2.3.

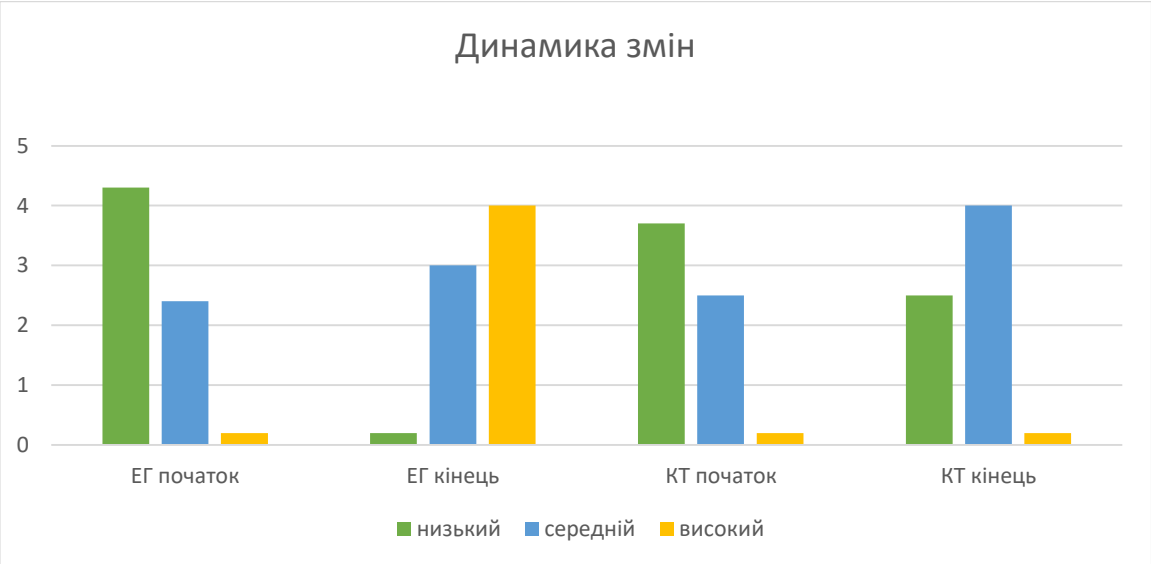

Рис. 2.3. Динаміка зміни рівнів розвитку творчих здібностей в дошкільників: ЕГ – експериментальна група; КГ – контрольна група

Отже, проведене нами експериментальне дослідження дає підстави стверджувати, що однією з основних умов розвитку творчої особистості є взаємодія між зовнішніми і внутрішніми чинниками, між генетичною обумовленістю творчими здібностями й умовами, які пропонує навколишнє середовище. Якщо високий творчий потенціал має відповідні умови, він піднімається на ще вищий рівень, розбудити творчість можна завдяки використанню у роботі з дітьми арт-практик. Діти набувають творчих умінь.

Творчим процесом і його розвитком важко керувати. Наші спостереження та експериментальні дані дають підстави стверджувати, що єдина можливість вплинути на організацію такої діяльності – створити умови для розвитку здібностей дітей до творчості. Діяльність дорослих повинна бути спрямована на розвиток у дитини дошкільного віку уміння переборювати усталені схеми мислення, долати звичний спосіб бачення світу. У центрі уваги повинна бути творчість як здатність дитини йти нестандартними шляхами.

Роблячи висновок вище викладеного, вважаємо, що такими заходами, які дозволять розвивати креативність у дітей дошкільного віку, є метод глінотерапії.

Отже, на основі порівняння розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку контрольної та експериментальної груп до початку експерименту та після його можна зробити висновок про результативність упровадженого комплексу занять з глинотерапії. Його впровадження в освітній процес закладів дошкільної освіти сприятиме розвитку в дітей дошкільного віку здатності до емоційного сприйняття, чутливості, співпереживання, уяви, образного та асоціативного мислення. Окрім цього, буде активізовано розвиток психічних процесів — таких як сприймання, відчуття, мислення, уява, що позитивно вплине на досягнення успіхів у художньо-естетичній діяльності.

Вважаємо, що великий потенціал для розвитку творчості мають діти дошкільного віку, з якими дорослі проводять арт-практики. Діти навчаються

розв’язувати творчі завдання різного характеру, художньо самовиражатися і розвивати приховані таланти. Мистецтво сприяє розвитку в дітей здібностей, мотивів, знань і умінь, завдяки яким створюється продукт, що відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю.

Головне завдання вихователя або психолога — не нав’язувати дитині, як «правильно» чи «треба» щось робити, і не оцінювати роботи за схожістю з реальними предметами чи образами. Найважливіша місія педагога полягає в тому, щоб підтримувати будь-які творчі спроби дитини, щиро хвалити її за старання та всіляко заохочувати прояви фантазії та самовираження.

ВИСНОВКИ

У роботі здійснено теоретичне узагальнення та вирішення проблеми використання глінотерапії в роботі з дітьми. Результати теоретичного та експериментального дослідження засвідчили досягнення мети, вирішення поставлених завдань і стали підставою для формулювання наступних висновків:

1. У ході дослідження було встановлено, що психологічні чинники відіграють ключову роль у розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Саме в цей період інтенсивно формуються уява, мислення, мовлення та емоційна сфера, що створює сприятливі умови для прояву креативності.

Серед основних психологічних чинників, що впливають на розвиток творчості, виокремлюють індивідуальні особливості дитини, зокрема: рівень розвитку уяви; емоційну чутливість; пізнавальний інтерес; потребу в самовираженні.

Розвиток творчих здібностей значною мірою залежить від внутрішньої мотивації дитини, її здатності фантазувати, експериментувати, ставити запитання та знаходити нестандартні рішення.

Особливо важливою умовою для прояву творчості є емоційне благополуччя. Діти, які відчувають підтримку, увагу та прийняття з боку дорослих, значно вільніше виявляють творчі ініціативи, демонструють відкритість до нового досвіду та креативне мислення.

Таким чином, розвиток творчих здібностей у дошкільному віці тісно пов’язаний із психологічною атмосферою, в якій перебуває дитина, а також із особливостями її особистісного розвитку та емоційного стану.

2. У процесі дослідження було з’ясовано вплив глинотерапії на розвиток пізнавальних і творчих здібностей дитини. Аналіз наукової літератури з актуальної проблеми засвідчив, що глинотерапія є широко вживаним методом у сучасній психологічній практиці, зокрема у

психокорекційній, психотерапевтичній та психодіагностичній роботі з дітьми.

Глинотерапія вирізняється високою комфортністю та ефективністю у роботі з різноманітними психологічними проблемами. Вона сприяє розвитку внутрішньої стійкості, підвищенню самооцінки, формуванню впевненості в собі, а також гармонізації відносин дитини з навколишнім середовищем.

Цей метод базується на використанні глини як інструменту для: емоційного розвантаження; невербального самовираження; психоемоційної підтримки.

Глина, як природний матеріал, має заспокійливі та стабілізуючі властивості, тому її використання сприяє зниженню рівня стресу та тривожності в дітей. Процес ліплення дозволяє створювати образи та фігури, які стають засобом вираження емоцій, переживань і внутрішніх станів, що є особливо важливим для дітей, які не завжди можуть вербалізувати свої почуття. Таким чином, глинотерапія надає дітям альтернативний, безпечний і природний спосіб емоційного самовираження, полегшуючи процес психологічного розвантаження та відновлення.

Сучасний досвід практичного застосування глинотерапії у роботі з дітьми підтверджує її ефективність у розвитку творчих здібностей. Завдяки доступності, сенсорній природі та універсальності, цей метод дозволяє дітям працювати з внутрішніми конфліктами, трансформувати негативні емоції у конструктивну творчу діяльність без необхідності вербалізації травмуючого досвіду.

Ліплення з глини виступає своєрідним психотерапевтичним процесом, у якому дитина через фізичний контакт із матеріалом здобуває можливість регулювати свій емоційний стан, розвивати уяву, асоціативне мислення та креативність. Відтак, глинотерапія не лише сприяє розвитку творчих здібностей, а й підтримує цілісний психоемоційний розвиток дошкільника.

3. У межах емпіричного дослідження було висунуто дві гіпотези:

1. Перша гіпотеза дослідження: застосування глинотерапії сприяє

ефективному розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, зокрема уяви, образного мислення та емоційної виразності.

2. Друга гіпотеза дослідження: діти дошкільного віку, які беруть участь у заняттях з глинотерапії, виявляють вищий рівень розвитку творчих здібностей порівняно з дітьми, які не залучені до глинотерапевтичних занять.

На констатувальному етапі педагогічного експерименту було проведено емпіричне дослідження із використанням адаптованого тесту Є.П. Торренса для діагностики творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. Метою застосування методики було оцінити рівень розвитку творчих здібностей, таких як уява, оригінальність, гнучкість мислення.

Також було розроблено критерії розвитку творчих здібностей дітей засобами образотворчої діяльності:

— Діяльнісний критерій – визначає зацікавленість у творчій діяльності, прагнення працювати з художніми матеріалами, експериментувати з ними, створювати власні образи.

— Мотиваційний критерій – включає позитивне ставлення до творчості, бажання отримувати схвалення, самостійність, впевненість у собі, креативність.

— Емоційний критерій – відображає емоційне залучення, задоволення від процесу та результату творчої діяльності.

Завдяки визначеним критеріям та показникам було встановлено три рівні розвитку творчих здібностей: високий, середній, низький.

Результати констатувального експерименту засвідчили, що більшість дітей характеризуються низьким і середнім рівнями розвитку творчих здібностей. Це вказує на недостатнє використання творчих методів у процесі образотворчої діяльності, переважання репродуктивних завдань і обмежену самостійну активність дітей у створенні художніх образів.

На контрольному етапі дослідження були зафіксовані позитивні зміни в експериментальній групі (ЕГ), що брала участь у глинотерапевтичних заняттях:

— Дітей із низьким рівнем у ЕГ не виявлено.

— Середній рівень – у 54,5% дітей (ЕГ) і 40% (КГ).

— Високий рівень – у 45,5% дітей ЕГ і 0% у КГ.

Зокрема, у дітей експериментальної групи спостерігалося зростання за всіма показниками: інтерес до творчості, здатність до вербалізації художніх образів, виразність, емоційне включення.

На підставі результатів дослідження обидві гіпотези підтверджено. Отримані дані свідчать про результативність розроблених занять із глинотерапії. Їх упровадження в освітній процес закладів дошкільної освіти сприяє розвитку в дітей здатності до емоційного сприйняття, уяви, образного та асоціативного мислення. Окрім цього, активізується розвиток психічних процесів — сприймання, відчуттів, мислення, що позитивно впливає на художньо-естетичну активність дошкільників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України № 33 від 12.01.2021 р. / Міністерство освіти і науки України. URL : https://surl.li/uikkad

2. Барташніков І. А., Барташникова О. О. Розвиток уяви та творчих здібностей у дітей 5 – 7 років. Тернопіль : Богдан, 1998. 257 с.

3. Бікі І., Якимович Т. Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти. *Педагогічні інновації у фаховій освіті*. Ужгород, 2019. Вип. 10. URL : https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/27583

4. Бєлогурова М. Арт-терапевтичний супровід дошкільників. *Психолог дошкілля*. 2013. № 4. С. 1–16.

5. Ветко Г. Арт-терапия в работе психолога детского лагеря отдыха / Г. Ветко, К. Кавизина. *Психолог*. 2014. № 7, спецвипуск. С. 52–55.

6. Власюк М. Арт-терапія : лікування мистецтвом. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*. 2008. № 7/8. С. 90.

7. Вознесенська О. Арт-терапії сім`ї. *Психолог. Шкільний світ*. 2005. № 39. С. 9–14.

8. Вознесенська О. Арт-терапевтична майстерність : радість й розвиток для всієї сім'ї / О. Вознесенська,М. Сидоркіна. *Психолог. Шкільний світ*. 2008. № 1. С. 24–26.

9. Вознесенська О. Простір арт-терапії: можливості й перспективи. *Психолог. Шкільний світ*. 2005. № 39. С. 2–4.

10. Вознесенська О. Шляхом арт-терапії у пошуках натхнення. *Психолог*. 2011. № 17. С. 3–5.

11. Галамейко Н. Мелодія душі : арт-терапевтичний клуб для педагогів ДНЗ. *Психолог дошкілля*. 2014. № 2. С. 18–21.

12. Грузинська І.М. До проблеми діагностики розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку. *Молодий вчений*. № 2 (54). 2018 р. С.15-16

13. Гулько Ю. А. Розвиток творчого потенціалу дошкільників / Ю. А. Гулько, Н. Г Рубель. *Обдарована дитина*. 2005. № 6. С. 47- 52.

14. Демчук М. Розвиток зображувально-художніх здібностей дитини засобами різноманітних художніх технік. *Дитячий садок*. 2004. № 23. С. 1-3.

15.Дерев'янко Л. Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку. *Психолог*. 2007. № 18 – 19. С. 11–15.

16. Деркач, О. Арт-терапія на допомогу школі. *Мистецтво та освіта*. 2010. № 2. С. 25–28.

17. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк; авт. кол.: Г.В. Бєлєнька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білоскаленко та ін. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.

18. Дмитрієва Л. Арт-терапія в роботі практичного психолога : в дошкільному дитячому закладі. *Психолог дошкілля*. 2014. № 8. С. 31–41.

19. Дода М. Осередки для розвитку і творчості наймолодших (дитячий садок, що відповідає вимогам Базової програми). *Дошкільне виховання*. 2010. № 4. С. 28-29.

20. Дубасенюк О.А., Вознюк О.В. Діагностичний підхід як важлива умова професійної позиції вчителя. Методичні основи діагностики академічної обдарованості учнів (з урахуванням специфіки освітньо галузі): матер. наук-практ. семінару. Київ : ІОД, 2011. С. 74–81.

21. Животенко Л. Арт-терапія : популярні методи в роботі психолога. *Психолог дошкілля*. 2016. № 1. С. 26–27.

22. Животенко Л. Арт-терапія як інноваційна технологія у позашкільному навчальному закладі. *Психолог дошкілля*. 2016. № 1. С. 4–8.

23. Животенко Л. Я. Скарб : авторська арт-терапевтична методика. *Психолог дошкілля*. 2016. № 1. С. 28–30.

24. Зборюк Т. П. Арт-терапевтичні технології у психокорекційній практиці. *Шкільному психологу*. 2010. № 4. С. 23–31.

25.Історико- педагогічний альманах. *Реалізація педагогічних ідей К.Д. Ушинського в освіті сьогодення* : збірн. наук. праць молодих дослідн. / за ред. О.Є. Антонової, В.В. Павленко. Вип. 3. Житомир ФО-П Левковець Н.М., 2015. – 226

26.Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: навч.–метод. посібник. Ч. 1. Львів, 2020. 232 с.

27.Клименко В.В. Психологія творчості. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 480 с.

28. Колишкін О. В. Вступ до спеціальності «Корекційна освіта» : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2013. 392 с.

29. Кондрицька, О. І. До проблеми особистісно-орієнтованого виховання дитини засобами арт-терапії. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського*. 2004. Вип. 12. С. 41–46.

30.Колпакчи О. Арт-терапія: курс лекцій. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 288 с.

31. Кузьменко В.У. Індивідуалізоване виховання і навчання в освітніх закладах. Київ : КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2002. 112 с.

32. Куртішова, І. Арт-терапія для дітей : майстер-клас для педагогів. *Психолог дошкілля*. 2015. № 7. С. 24–26.

33. Ликова І.О. Образотворча діяльність у дитячому садку: планування, конспекти занять, методичні рекомендації. Старша група. Харків : Веста: ТОВ Видавництво « РАНОК», 2007. 208с.

34.Лубенець, Є.Р. Арт-терапія як метод психологічної допомоги людині в кризових ситуаціях життя. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Психологічні науки». Вип. 3(17). С. 142-146.

35. Мардер Л. Кольоровий світ. Групова арт-терапевтична робота з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку. Київ : «Генеза», 2012. 73 с.

36.Методи дослідження творчих здібностей школярів : посібник-практикум. Житомир : ЖЦНТЕІ, 2002. 40 с.

37. Михайлова, І. В. Особливості використання методів арт-терапії в психокорекції турботи про себе в ранній юності. *Практична психологія та соціальна робота*. 2014. № 7. С. 40–43.

38. Моляко В.О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. *Психологічна газета*. 2005. № 6. С.4-6.

39. Моляко В. О., Музики О. Л. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. Житомир : Вид-во Рута, 2006. 320 с.

40. Музика О.Л. Інвенційно-стратегіальна модель розвитку творчо обдарованої особистості. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*. Серія №12. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2006. №12 (37). С. 130-136.

41. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2021р. №33 "Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція". URL : https://surl.lu/cmipuu

42. Новик І. П. Арт-терапія у соціальній реабілітації неповнолітніх. Соціальна робота. 2008. № 4. С. 55-56.

43. Нелюбова М.В. Психологія кольору : авторський курс лекцій. URL : http://www.videoton.ru/Articles/pshiho_color.html

44. Павленко Т. Дитина уявляє, дитина фантазує. *Психолог*. 2007. № 18. С. 53–56.

45. Паршина Т.Б. Використання арт-терапевтичних засобів в роботі з дошкільнятами : методичний посібник / Т.Б. Паршина, Т.П. Корнєєва, Е.В. Лупанова. Київ, 2014. 62 с.

46. Підливна Ф. Терапія мистецтвом : 2 вид., оновл. Івано-Франківськ : ОІППО; Снятин : ПрутПринт, 2009. 136 с.

47.Підлипна, Л. В. Психотерапія мистецтвом : програма з основ арт-терапії. *Психологічна газета*. 2008. № 5. С. 10–32.

48. Про дошкільну освіту : Закон України від 18.03.2020 № 2628-III. Дата оновлення 20.05.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14 (дата звернення: 21.05.2020).

49.Проценко О. В. Розвиток здібностей та обдарувань у дошкільників. Київ : Шкільний Світ, 2011. 128 с.

50. Психічний і особистісний розвиток дитини в дошкільному віці. *Електронна бібліотека Князева*. URL : https://surl.li/lxcykv

51. Скрипченко О.В. Вікова та педагогічна психологія. Київ, 2001. С. 40-76.

52.Смілянець І.О. Арт-терапія як засіб саморозвитку особистості. *Науковий огляд*. 2015. №2. С. 42-45.

53. Сухомлинський В. В діалозі з сучасністю : колективна монографія / упоряд.: Березівська Л. Д., Марусинець М. М., Сухомлинська Л. В. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2020. 240 с.

54. Твердовська О. В. Синергетична детермінованість творчого мислення. *Синергетика і творчість* : матеріали Всеукраїнської 24 конференції (11 листопада 2011 р. м. Київ). Інститут обдарованої дитини ДНАПН України. Київ : [Б.В]. 2011. С. 222-230.

55. Терлецька, Л. Г. Арт-терапія як метод дослідження творчого аспекту психічного здоров'я особистості. *Психологічна газета*. 2006. № 1. С. 3–14.

56. Черкашина, Д. Кольорові емоції : використання елементів арт-терапії в роботі практичного психолога ДНЗ. *Психолог дошкілля*. 2014. № 5. С. 23–31.

57. Чувасова Ю. Розвиток природних обдарувань та творчих здібностей дітей. *Психолог*. 2007. № 47. С. 10-16.

58. Шестопалова, О. П. Художня творчість та арт-терапія в роботі експериментального навчального закладу. *Світ виховання*. 2010. № 1. С. 10–16.

59. Шитікова, М. Пластилінові етюди : арт-терапія. *Психолог. Шкільний світ*. 2013. № 3. С. 52–53.

60. Шульга Л. М. Розвиток творчих здібностей дитини дошкільного віку на заняттях з малювання. *Обдарована дитина*. 2004. № 9. С. 43-63.

ДОДАТОК

Додаток А

Тест творчого мислення П. Торренса

Підготовка до тестування

Перед пред'явленням тесту необхідно враховувати наступні аспекти роботи.

1. Тести не допускають ніяких змін і доповнень. Навіть невеликі «імпровізації» в інструкціях вимагають повторної стандартизації та валідизації тесту. Не слід також збільшувати час виконання тесту, так як нормативні дані, представлені в керівництві, відповідають зазначеному ліміту часу.

2. Під час тестування необхідно створити сприятливу емоційну атмосферу. Вживання слів «тест», «перевірка», «іспит» необхідно уникати, так як тривожна, напружена обстановка блокує свободу творчих проявів. Тестування проходить у формі захоплюючої гри, цікавих завдань, в обстановці заохочення уяви, допитливості дітей, стимулювання пошуку альтернативних відповідей.

3. Оптимальний розмір групи – 15-35 досліджуваних. Для молодших дітей розмір груп слід зменшити до 10-15 осіб, а для дошкільнят переважно індивідуальне тестування.

4. Час виконання фігурної форми тесту – 30 хвилин. Враховуючи підготовку, читання інструкцій, можливі питання, необхідно для тестування відвести 45 хвилин.

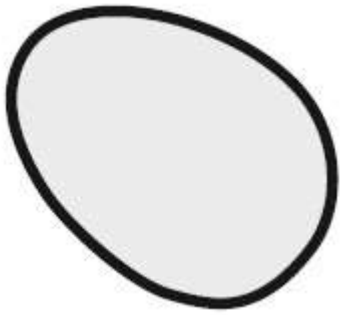
5. Якщо інструкція викличе запитання дітей, треба відповісти на них повторенням інструкції, але більш зрозумілими для них словами.

Необхідно уникати прикладів і ілюстрацій можливих відповідей-зразків. Це призводить до зменшення оригінальності і в деяких випадках – кількості відповідей.

Тест 1 Створення малюнка. Картка 2

Тестовий матеріал:

а) фігура овальної форми з кольорового паперу. Колір фігури може бути будь-який, але такий, щоб можна було малювати деталі не тільки зовні, але і всередині контуру;

б) чистий аркуш паперу;

в) клей;

г) кольорові олівці.

Інструкція. Ви отримали фігуру з кольорового паперу і клей. Придумайте будь-яку картину, частиною якої була б ця фігура. Це може бути будь-який предмет, явище або розповідь. За допомогою клею помістіть цю фігуру на чистому аркуші в будь-якому місці. А потім домалюйте її олівцями, щоб вийшла гарна, чудова ваша картина. Спробуйте придумати таку картину, яку ніхто б не зміг придумати. Доповнюйте свій малюнок новими деталями та ідеями, щоб зробити з нього якомога більш цікаву і захоплюючу історію. Коли ви закінчите малюнок, придумайте до нього назву і напишіть внизу аркуша. Зробіть цю назву якомога більш незвичайною.

Коментар. На дев’ятій хвилині нагадайте дітям, що потрібно закінчити і підписати назву малюнку, а також своє прізвище і клас. Після закінчення десяти хвилин вимкніть секундомір і зупиніть роботу.

Високий рівень (3 бали) Прагнення до найбільш повного рівня розкриття задуму. У дитини є потреба самостійно доповнити зображення

відповідними за змістом предметами, деталями (створити нову комбінацію із засвоєних раніше елементів);

Середній рівень (2 бали) Дитина деталізує художню картину лише на прохання дорослого;

Низький рівень (1 бал) Зображення не деталізоване. Відсутня прагнення більш повного розкриття задуму.

Тест 2. « Неповні фігури» Картка 1

Тестовий матеріал:

а) простий олівець;

б) тестовий бланк, що складається з десяти квадратів, в яких зображені графічні контури різної форми.

Інструкція. На цих аркушах намальовані незакінчені фігурки. Якщо додати до них лінії, вийдуть цікаві предмети або сюжетні картинки. Спробуйте придумати такі картинки або історію, які ніхто більше придумати не зможе. Зробіть її повною та цікавою, додавайте до неї нові ідеї. Придумайте цікаву назву для кожної картинки і напишіть її внизу цієї картинки. (Якщо діти засмучені тим, що не встигають закінчити завдання вчасно, скажіть наступне: «Ви всі працюєте по-різному. Деякі встигають намалювати всі малюнки дуже швидко, а потім повертаються до них і додають деталі. Інші встигають намалювати лише кілька, але з кожного малюнку створюють дуже складні розповіді. Продовжуйте працювати так, як вам більше подобається, як вам зручніше ».) Після закінчення десяти хвилин вимкніть секундомір і зупиніть роботу.

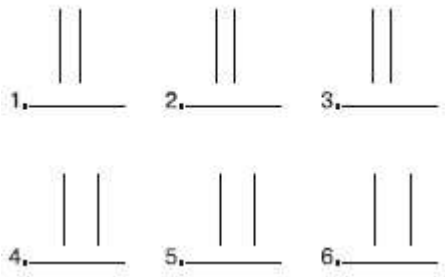
Високий рівень (3 бали) Виявляє самостійність у виборі задуму. Зміст робіт різноманітний. Завдання виконує самостійно та швидко.

Середній рівень (2 бали). Задум не відрізняється самостійністю. Звертається по допомогу до педагога. Дитина на прохання педагога доповнює малюнок деталями. Завдання виконує повільно.

Низький рівень (1 бал). Задум стереотипний. Дитина зображує окремі, які пов'язані між собою предмети. Виконує роботу так, як показує дорослий, не виявляє ініціативи та самостійності.

Тест 3. Лінії. КАРТКА 3

Інструкція. Побудуйте якомога більше предметів або сюжетних картинок з кожної пари ліній. Ці лінії повинні становити основну частину вашої картини. Олівцем додайте лінії до кожної пари, щоб картина була закінчена. Можна малювати між лініями, над лініями, навколо ліній – де завгодно. Складіть якомога більше предметів або картинок. Спробуйте зробити їх якомога більш цікавими. Підпишіть кожну картинку, придумавши назву.

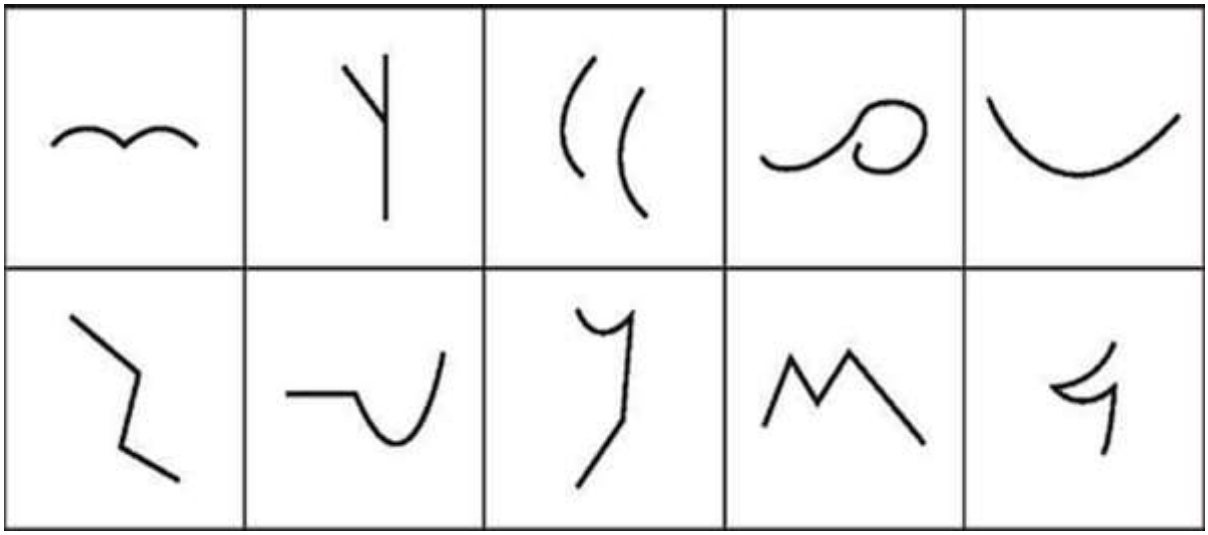
Після закінчення десяти хвилин виконання завдання припиняється. Якщо діти не змогли написати назви до своїх малюнків, з’ясуйте у них назви відразу після тестування.

Високий рівень (3 бали) Задум оригінальний. Дитина експериментує зі штрихами та плямами, бачить в них образ та домальовує штрихи до образу.

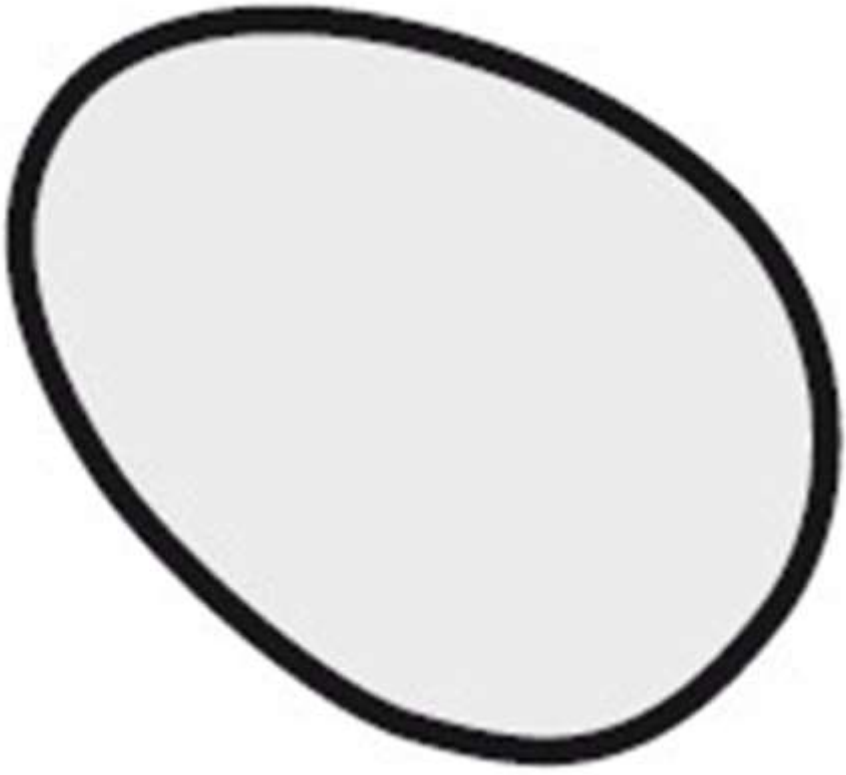
Середній рівень (2 бали) Часткове експериментування. Бачить образ, але домальовує лише до схематичного образу

Низький рівень (1 бал) Малюнки типові: та сама фігура, запропонована для малювання, перетворюється на той самий елемент зображення.

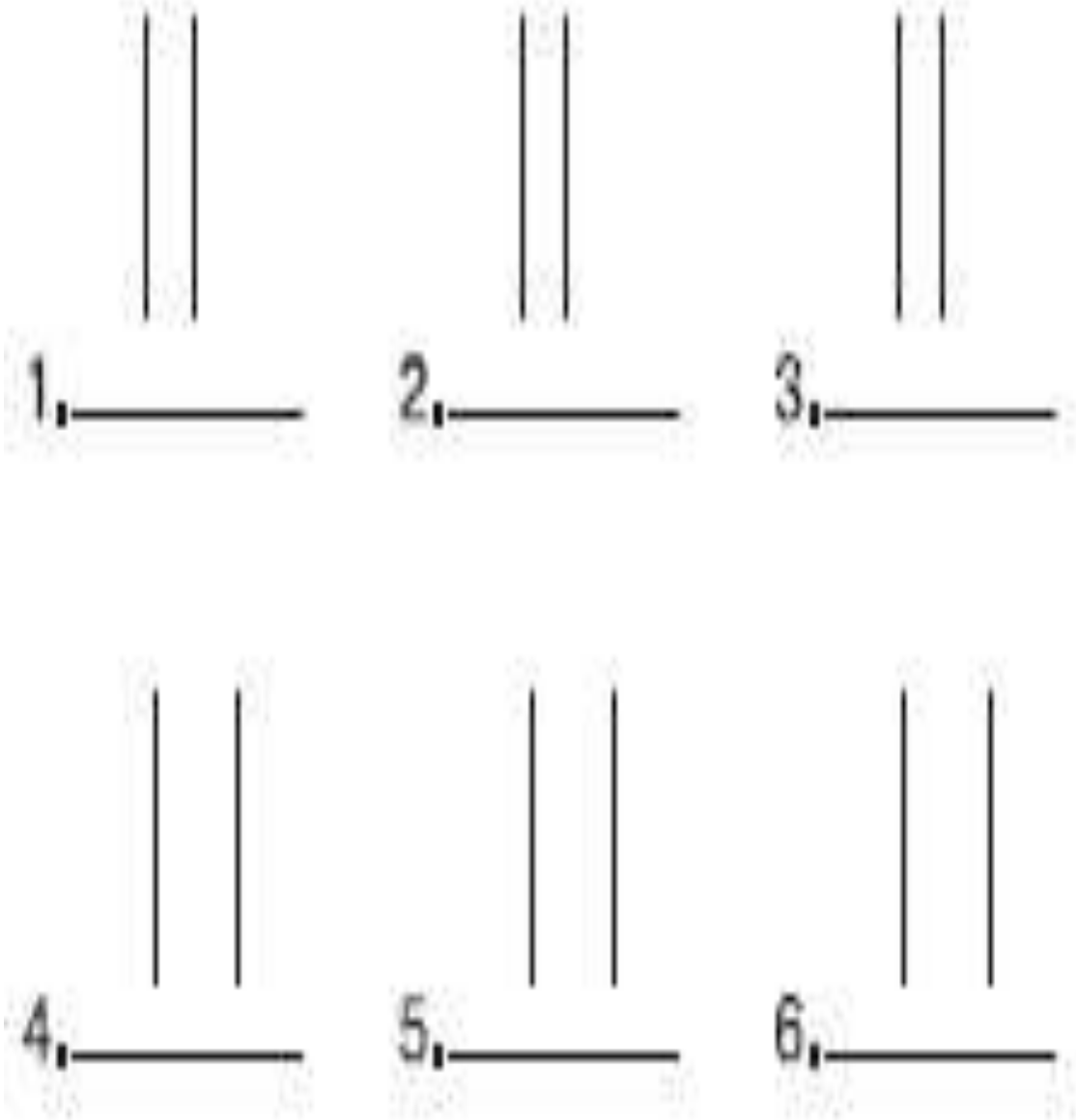
Картка 1

Картка 2

Картка 3

Додаток Б

Таблиця А

Лист оцінок контрольної групи на початок експерименту.

Дата проведення 04.03.2925р

Вік від 5р.до 6р. місце проведення ДНЗ № 280 група « Ластів'ята»

№	показники						
		1	2	3	Всього балів	Серед. бал	рівні
1.	Вікторія Г.	1	2	0	3	1	н
2.	Максим Р.	2	2	2	6	2	с
3.	Мія С.	1	1	1	3	1	н
4.	Іванна Ш.	2	1	2	5	1.6	с
5.	Злата Ш.	0	1	1	2	0.6	н
6.	Катя Щ.	1	1	0	2	0.6	н
7.	Артем Р.	1	1	2	4	1.3	н
8.	Ігор К.	1	1	1	3	1	н
9.	Саша К.	2	2	2	6	2	с
10.	Іван Г.	1	2	0	3	1	н
	всього	12	14	11			
	Серед. бал	1.2	1.4	1.1			

1 – Швидкість

2- Гнучкість

3- Оригінальність

Таблиця Б

Лист оцінок експериментальної групи на початок експерименту.

Дата проведення 05.03.2025р

Вік від 5 до 6 років Місце проведення БО Благодійний фонд « НЕВО»

№	Показники						
		1	2	3	Всього балів	Серед. бал	рівні
1.	Єгор І.	1	2	1	4	1.3	н
2.	Мілена І.	2	2	2	6	2	с
3.	Влад Г.	1	2	1	4	1.3	н
4.	Агата А.	1	0	2	3	1	н
5.	Софія К.	1	1	1	3	1	н
6.	Кирило П.	1	2	1	4	1.3	н
7.	Кіра М.	0	0	3	3	1	н
8.	Тимофій Л	1	2	1	4	1.3	н
9.	Тимофій Т	2	2	1	5	1.6	с
10.	Данило К.	1	1	1	3	1	н
11.	Катя Н.	1	2	2	5	1.6	с
	всього	13	16	15			
	Серед.бал	1.2	1.5	1.4			

1 – Швидкість

2- Гнучкість

3- Оригінальність

Додаток В

Програма роботи

Заняття №1: «Знайомство з глиною»

Мета заняття: зняття м'язових затискачів, емоційна розрядка.

Завдання: познайомити дітей із глиною у різних станах, навчити прийомів роботи з глиною, розвивати сенсорні відчуття, творчу уяву, розвивати спонтанність у вираженні почуттів. Створити дружню обстановку, зняти тривожність, напругу, стабілізувати психоемоційний стан. Виробити навички розслаблення та зняття напруги.

Матеріали: склянки з водою, тарілки з глиною, дошки для ліплення чи клейонки, серветки – для кожної дитини, аудіозапис із музичними композиціями, зразки глини.

Хід заняття:

Вступна частина

1.Знайомство з дітьми гра «Скажи своє ім’я та декілька фактів про себе»

«Сніжок»

Мета: познайомити дітей один з одним.

Обладнання: предмет круглої форми.

Зміст гри: Група дітей формує коло і перший називає своє ім’я. Другий називає ім’я першого і своє ім’я. Третій – ім’я першого, другого і своє. Разом із іменем можна назвати свій улюблений напій, особисту якість (варіант – якість, яка починається на першу букву імені), хобі і т.д.

2.Практична частина

1Розповідь.

Гли́на — пластична осадова гірська порода, що складається в основному з глинистих мінералів (каолініт, гідрослюди тощо). Тип глини виділяють за переважанням в ній того чи іншого глинистого мінералу. Глини становлять близько 50 % всіх осадових гірських порід земної кори.

Глиняна міфологія.

Глина фігурує в багатьох переказах і міфах. Кожен з нас чув легенди про Галатею, що була виліплена з глини. У віруваннях багатьох народів фігурують версії про те, що перші люди були створені з глини. *Натуральна глина буває різних видів:*

— Біла - найбільш поширена, спочатку має сіруватий відтінок, а після термічної обробки набуває приємний відтінок слонової кістки.

— Червона - містить оксид заліза, що надає сировині зеленуватий тон. Основний колір сирцю - коричневий, після випалу вироби стають червоними. Добре піддається ліпленню, не кришиться, ідеальна для скульптур і великих виробів.

— Фарфорова - сіра в сирому вигляді і біла після запікання.

— Блакитна - частіше використовується в косметології і народній медицині.

— Чорна або темно-коричнева керамічна маса - найтвердіша глина, що набуває відтінок слонової кістки після обробки в печі.

Глиняні таблички були використані як перше відоме письмове середовище, написи клинописом виконувались за допомогою тупої тростини, яка називається стилем (стилусом).

Вироби, виліплені з глини і випалені у вогні, називаються керамічними.

Зі звичайної глини виготовляють горщики для квітів, глечики, миски та інший посуд.

З білої глини виготовляють порцеляновий та фаянсовий посуд (горнятка, тарілки, чайники), реактивні двигуни, різноманітні технічні деталі. Такої глини є багато в Україні. Є особлива глина, яка йде на виготовлення вогнетривкої цегли та посуду, який не тріскається навіть за дуже високої температури.

Глини жовтого, рожевого, червоного, сірого, зеленого кольорів залежно від їхніх властивостей використовуються для багатьох речей таких як, виготовлення цегли, черепиці, облицювальних плиток, домашніх прикрас

(декоративних статуеток, вазонів для квітів), гончарного посуду.

Глини використовуються у медицині (як адсорбент), застосовують при виробництві паперу, фарб, гуми, мила, цементу, алюмінію.

1. Чорна. Використовують для нормалізації стану шкіри обличчя і при обгортанні для боротьби з жировими відкладенням.

2. Біла. Ефективно бореться з шкірними проблемами.

3. Блакитна. Володіє знезаражувальними, очищувальними і омолоджуючими властивостями.

4. Жовта. За властивостями нагадує чорну глину, але її застосовують в зрілому віці.

5. Зелена. Сприяє загоєнню ран і видаляє жир з шкіри обличчя. Для посилення дії її змішують з блакитною і білою глинами.

6. Червона. застосовується людьми з підвищеною чутливістю шкіри, схильної до алергічних реакцій.

7. Рожева. Найбільш універсальний тип глини. Підійде для людини з будь-яким типом шкіри і віком.

8. Сіра. Це очищувальний, поживний і зволожувальний засіб.

Глина є одним з найстаріших будівельних матеріалів на Землі, поряд з каменем та деревом. Глина використовується для створення саману, кобу, кордвуду, утрамбованих глиняних структур і будівельних елементів, глинобиту, мазанки.

Існує кілька способів перетворення глиняної маси в красивий керамічний виріб.

Ліплення - найдоступніший спосіб виготовлення виробів з кераміки своїми руками в домашніх умовах. Сувеніри, скульптури, посуд, іграшки або інші вироби ліплять руками, немов з пластиліну, допомагаючи собі спеціальними стеками або підручними пристосуваннями.

Гончарство вимагає наявності поворотного круга. За допомогою цього древнього ремесла і сьогодні створюють вази, глечики, горщики, тарілки, чашки. Глиняний виріб набуває міцність тільки після випалу - обробки в

гончарних печах при температурі від 900 до 1300 градусів. Готові сувеніри покривають акриловими фарбами або спеціальної склоподібної глазур'ю для кераміки. У випадку з глазур'ю потрібно ще один випал після фарбування.

Якщо хочеться отримати природний відтінок, використовують молочениє - покривають незабарвлену запечену керамічну фігурку молоком в кілька шарів і ще раз запікають при більш низьких температурах.

Підготовка глини до роботи

Для цього потрібно знати дещо про властивості глини:

1. Найважливішим етапом є очищення глини від різних піщаних домішок, оскільки це прямим чином впливає на якість виробу.

2. Щоб виріб вийшло якісним, глина повинна бути пластичною, без сторонніх добавок і бульбашок повітря.

3. Для збільшення міцності в сировину додають вапно або гіпс.

4. Незадовго до створення глиняних виробів, глину варто гарненько вимісити.

Діти а зараз я пропоную вам вимісити глину так, щоб вона стала схожою на тісто. Психолог коментує процес вимішування глини: Ви можете вимісити глину однією рукою або двома, можете потроху підливати воду в суху глину, можете місити глину як тісто долонями, пальцями… Відчуйте глину на дотик. Яка вона? Суха, волога, холодна? Чи подобається вам глина?».

Коли процес вимішування глини закінчиться, психолог пропонує пограти з глиною і зробити такі дії з глиною:

— занурити руки в глину;

— стиснути, зім'яти глину;

— розтягнути її;

— витягати глину, розривати глину;

— зробити дірки;

— надати форму хвилі;

— скрутити глину,

— протикати її;

— розплющити глину.

Психолог: «Заплющте очі. Коли очі закриті, ваші пальці та руки чутливіші до глини. Коли очі відкриті, вони можуть змінювати ваші відчуття. Спробуйте ліпити з відкритими та закритими очима.

Стисніть вашу глину. Тепер розгладьте її, використовуйте великі пальці, долоню. Після того, як ви розгладите глину, обмацайте місця, які ви розгладили… з'єднайте все разом, щоб вийшла куля… проткніть глину. Збирайте її і вдаряйте по ній… Знову зберіть глину…

Посидіть трохи, поклавши руки на глину. Потоваришуйте зі шматком глини. Він гладкий? Корявий? Щільний? Холодний? Теплий? Вологий? Сухий? Візьміть його та підтримайте. Легкий він чи важкий?

Зберіть глину і спробуйте нанести на неї лінії, хвилі, ударяючи по ній, використовуючи пальці, долоні, ребра долонь. Тепер відірвіть шматочок і зробіть змію. Вона буде все тоншою, тоншою, і довшою. оберніть нею свою руку або свій палець.

Розривайте її, відривайте маленькі та великі шматочки, з'єднуйте їх. Протикайте глину пальцями… Проколупайте в ній дірку, ще кілька дір… Обмацайте краї дірки, яку ви зробили…

Візьміть на хвилину обома руками свій шматок глини. Ви тепер добре знаєте яка глина».

Під час виконання дітьми дій із глиною психолог може запитувати дітей: «Чи подобається тобі те, що ти зараз робиш із глиною? Що ти відчуваєш у цей момент? Як ще хочеться погратись із глиною?».

Послідовність виготовлення іграшки:

Для початку необхідно мати шматочок обробленої глини. Його можна купити у гончарів або в магазинах для творчості. Глина повинна бути, як пластилін. Щоб під час роботи глина не сохла – загорніть її у вологу тканину.

Перед початком роботи з глиною потрібно визначитися з формою майбутньої іграшки. Можна намалювати її самому, можна взяти з якогось

зразка. Якщо ви хочете використовувати цей малюнок (лекало) багато разів, варто зробити його на цупкому проклеєному папері, якщо лише раз – можна на звичайному аркуші.

Нанесіть контур іграшки на папір і виріжте його. Бажано, щоб форма не містила дрібних деталей. Беремо шматочок глини і розкатуємо його товщиною, приблизно, 5-7 мм. Кладемо на глину лекало і булавкою (так зручно) вирізаємо форму. Залишки глини забираємо на наступну іграшку.

Знімаємо лекало, беремо булавку і починаємо обробляти краї іграшки. Обережно зрізаємо булавкою гострий кут по всьому краю іграшки з обох боків. Це зробить виріб охайним та без гострих кутів. Після цього звичайною пластмасовою ручкою обробляємо всі краї фігурки, щоб вони були гладенькі. Якщо ви плануєте цю іграшку десь повішати – можете зробити дірочку для нитки.

Завершивши цю роботу, − кладемо баранця підсохнути на день (при кімнатній температурі), щоб глина затужавіла. Через день іграшку потрібно залощити (відполірувати). Для цього згодиться чайна ложка – зворотньою стороною робимо обережні колоподібні рухи по всій поверхні козлика з обох сторін. Так фігурка стає рівною, гладенькою, приємною на дотик та трохи блискучою.

Тепер глині потрібно досохнути (одну добу) і можна її випалювати. Найкраще випалювати іграшки в печі для випалу кераміки, яку має кожен гончар. Але, якщо у вас немає можливості звернутися до майстра – можете випалити глину у вогнищі, в каміні (фігурки матимуть чорно-сірі розводи), в духовці. При такій температурі глина не досягне потрібного стану випалу і відповідного кольору кераміки, але для іграшки цього вистачить.

Залишити «відпочити» на 7-10 днів.

Пальчикова гімнастика:

Пропоную розім’яти наші пальчики до роботи:

Пальчикова гімнастика

Я охайно, плавно, легко

Шматочок глини на долоню покладу

Розкачаю рухом звичним

Заготовку циліндричну

Стисну пальцями злегенька

Вийде чашечка гарненька.

Запрошую кожного маленького гончарика на робоче місце у майстерні.

2. Самостійна робота дітей.

Впродовж роботи діти розмовляють на вільні теми, ліплення проходить теж на вільні теми, кожен поки ліпить іграшку, по черзі підходить до гончарного кола, і разом з Гончарем ліплять виріб (тарілка глечик чаша) на вибір.

3.Заключна частина.

Обговорення стану після роботи з глиною, як себе почувають, що сподобалось, які відчуття?

Заняття 2 Розпис виробу.

Мета заняття: сприяти розвитку творчої уяви, фантазії.

Завдання: покращити настрій дітей, налаштувати дітей на невимушену поведінку, розвивати різні види чутливості, уяву, сприяти отриманню позитивного життєвого досвіду.

Матеріали: склянки з водою, тарілки з виробом, фарби та пензлики, дошки для ліплення чи клейонки, серветки – для кожної дитини, аудіозапис із музичними композиціями.

Хід заняття:

1.Вступна частина

Обговорення стану на початок заняття.

Вправа: Робота з картками МАК (метафоричними картами) «Я та всі-всі-всі» .

Пальчикова гімнастика:

Пропоную розім’яти наші пальчики до роботи:

Пальчикова гімнастика

Я охайно, плавно, легко

Шматочок глини на долоню покладу

Розкачаю рухом звичним

Заготовку циліндричну

Стисну пальцями злегенька

Вийде чашечка гарненька.

Запрошую кожного маленького гончарика на робоче місце у майстерні.

2.Практична частина

Давайте згадаємо як ми ліпили іграшки. Роздивіться свої вироби. Тепер розпишемо іграшку контурами для кераміки. Якщо розписувати вдома то ці фарби продаються в магазинах для творчості. Іграшку можна розписати будь-якими фарбами, але бажано брати водостійкі фарби (акрил), щоб іграшка була більш захищена.

Самостійна робота дітей.

Впродовж роботи дітей на вільну тематику розмальовування діти розмовляють на вільні теми для зняття тривожного стану у дітей. Дорослих індивідуально допомагає дітям за потребою. Ось і готова глиняна іграшка!!!!!!!!!

3.Заключна частина.

1. Виставка дитячих робіт та обговорення.

2. Обговорення емоційного стану і що сподобалось.

3. Подивіться якого більше кольору ви використали при розфарбовуванні свого виробу? Кожний колір щось позначає. Бесіда з батьками дітей.

ДІАГНОСТИКА

Білий колір - гармонія між внутрішнім і зовнішнім світом, рівновага.

Чорний колір-позначає незвідане, таємниця, загадка, ще незвідане.

Червоний колір - сила, енергія, прагнення, стихія вогню, неспання.

Синій колір - вода, спокій, роздум. Багато синього-забуття.

Фіолетовий колір - вміння мріяти відриватися від життя.

Зелений колір - стан свідомості, спокій, прийняття, розуміння серцем.

Жовтий колір-радість (класично жовтий — радість без причин, здорові діти

радіють тому, що бачать).

Помаранчевий колір - найбільш здоровий колір, керована енергія (якщо я усвідомлюю, що я роблю, то я роблю те, що я хочу).

Заняття 3 « Глиняний настрій»

Мета: Ознайомити дітей з базовими емоціями (радість, сум, злість, страх, здивування).Розвивати емоційний інтелект та вміння виражати почуття через творчість. Формувати навички роботи з глиною, розвивати дрібну моторику, уяву та самовираження. Ознайомити дітей з можливістю передавати свій настрій через форму, фактуру та образ. Розвивати фантазію, тактильні відчуття.

Матеріали: Натуральна глина. Скалки, стеки. Ілюстрації з зображенням емоцій. Дзеркало. Серветки, дощечки для ліплення

Хід заняття:

1. Вступна бесіда (15 хв):

— Педагог показує дітям картки з емоціями (радість, сум, злість тощо).

— Діти розглядають вирази обличь і намагаються імітувати їх перед дзеркалом.

— Обговорення: *«Коли ти відчуваєш радість? А коли тобі сумно?»*

— Розмова: *«Який у тебе сьогодні настрій?»*

— Педагог показує картки з емоційними станами та обговорює їх із дітьми.

— Гра перед дзеркалом: показати емоцію за допомогою міміки.

Пальчикова гімнастика:

Пропоную розім’яти наші пальчики до роботи:

Пальчикова гімнастика

Я охайно, плавно, легко

Шматочок глини на долоню покладу

Розкачаю рухом звичним

Заготовку циліндричну

Стисну пальцями злегенька

Вийде чашечка гарненька.

Запрошую кожного маленького гончарика на робоче місце у майстерні.

2. Основна частина – Ліплення емоцій (45 хв):

— Завдання: *«Сьогодні ми зліпимо обличчя з тією емоцією, яку ти хочеш показати. Обери, яка тобі ближча зараз, або яку хочеш зобразити»*.

- Завдання: *«Зліпи свій настрій. Це може бути обличчя, фігурка, форма, тваринка або щось вигадане. Головне — щоб це показувало твій настрій»*.

— Діти ліплять кругле обличчя, додають очі, рот, брови — відображаючи вибрану емоцію.

— За бажанням, можуть зробити волосся, вуха, носик, фон.

3. Обговорення та презентація (5–7 хв):

— Кожна дитина розповідає, яку емоцію вона зобразила, чому її вибрала.

— Кожна дитина презентує свою фігурку: «Мій настрій — як хмаринка, бо я спокійний»,«Я зліпив вибух, бо злюсь».

— Педагог підкреслює унікальність кожної роботи, хвалить за старання та креативність, акцентує на важливості виражати свої почуття через творчість.

4. Рефлексія:

— Запитання: *«Чи сподобалося тобі ліпити емоції? Який настрій у тебе зараз?»*

— Обговорення: «Чи змінився твій настрій після ліплення?»,

— «Що тобі сподобалось найбільше?»

— Можна запропонувати дітям погладити свою фігурку або подякувати їй — як символ завершення роботи.

Очікуваний результат:

— Діти краще розуміють і розпізнають емоції.

— Навчаються виражати свій настрій у творчий спосіб.

— Отримують задоволення від процесу ліплення.

Заняття 4 « Як же багато ще можно зробити з глини»

Мета заняття: сприяти розвитку творчої уяви, фантазії.

Завдання: покращити настрій дітей, налаштувати дітей на невимушену поведінку, розвивати різні види чутливості, уяву, сприяти отриманню позитивного життєвого досвіду.

Хід заняття:

1.Вступна частина.

Привітання. Обговорення стану на початок заняття.

Гра « М’яч» Передаючи м’яч діти називають сусіду приємні слова привітання.

2.Основна частина.

Спілкування з дітьми та різноманітні ірги залежно від віку дітей :

1. Розігрів, гра «Молекули»

Психолог пропонує дітям пограти у гру:

«Діти, зараз ми трохи пограємо, ви все перетворитеся на маленькі частинки – атоми, ви спокійно рухатиметеся по кімнаті, ніби літатимете нею під музику. Коли я лясну в долоні, всі атоми будуть шукати собі пару, ви станете молекулою. Коли ви почуєте бавовну, шукайте собі пару, беріть один одного за руки, коли зазвучить музика – знову ви атоми».

2.Гра «Лавата»

Завдання: сприяти емоційному зближенню дітей.

Діти стають у коло, беруться за руки і починають рухатися по колу, співаючи при цьому: "Ми танцюємо, ми танцюємо, тра-та-та, тра-та-та, наш веселий танець – це Лавата".

Потім усі зупиняються і ведучий каже: "Мої лікті хороші, а у сусіда - краще" - усі беруть своїх сусідів за лікті та знову починають рухатися наспівуючи.

Щоразу ведучий дає нове «завдання», і діти беруть один одного за вуха, коліна,плечі, голову тощо. Щоб гра відбулася, дотики не повинні бути грубими або болючими для партнерів.

Пальчикова гімнастика:

Пропоную розім’яти наші пальчики до роботи:

Пальчикова гімнастика

Я охайно, плавно, легко

Шматочок глини на долоню покладу

Розкачаю рухом звичним

Заготовку циліндричну

Стисну пальцями злегенька

Вийде чашечка гарненька.

Запрошую кожного маленького гончарика на робоче місце у майстерні.

3.Релаксація: тест "Таємниця форми".

-Я пропоную вам взяти свій шматочок глини і, не відриваючи рук від дощечки, надати своєму шматочку будь-яку геометричну форму. Це може бути куб, куля, піраміда або просто площину. Вчені довели, що стан людини можна створити із глини.

Куб символізує збирання, прагнення будь-яке починання чи справу доводити до кінця. Куля символізує гармонію. Площина символізує розслаблення. Піраміда. Ця форма символізує лідерство. Прямокутники не задоволені тим способом життя, яке вони ведуть зараз, і тому зайняті

пошуками кращого становища. Зигзаг. Ця фігура символізує креативність, творчість.

Також впродовж заняття діти вибирають собі вид роботи за бажанням:

— Малювання на глиняних готових фігурках.

— Ліплення з повітряного пластиліну.

— Малювання на дерев’яних фігурках.

— Танці. Музико-терапія.

3.Заключна частина.

Підсумок заняття.

— Який настрій?

— Що сподобалося?

— Що ще б схотіли зробити або зліпити?

— Запропонували б другові такі заняття?

Додаток Г

Глинотерапія як метод розвитку творчих здібностей

дітей дошкільного віку

https://drive.google.com/file/d/1HMtJYbFO9paNlbZwNo23jGLurZhCZJCW/view?usp=sharing

Додаток Д

Таблиця В

Лист оцінок контрольної групи на останньому етапі.

Дата проведення 25.03.2025

Вік від 5р.до 6р. місце проведення ДНЗ № 280 група « Ластів'ята»

№	показники						
		1	2	3	Всього балів	Серед. бал	рівні
1.	Вікторія Г.	3	2	1	6	2	с
2.	Максим Р.	3	3	3	9	3	в
3.	Мія С.	2	1	1	4	1.3	н
4.	Іванна Ш.	3	2	3	8	2.6	в
5.	Злата Ш.	2	1	2	5	1.6	с
6.	Катя Щ.	2	1	1	4	1.3	н
7.	Артем Р.	1	2	3	6	2	с
8.	Ігор К.	1	1	2	4	1.3	н
9.	Саша К.	3	3	3	9	3	в
10.	Іван Г.	3	2	1	6	2	с
	всього	23	19	21			
	Серед.бал	2.3	1.9	2.1			

1 – Швидкість

2- Гнучкість

3- Оригінальність

Таблиця Г

Лист оцінок експериментальної групи на кінець експерименту.

Дата проведення 26.03.2025р

Вік від 5 до 6 років Місце проведення БО Благодійний фонд « НЕВО»

№	показники						
		1	2	3	Всього Балів	Серед. бал	рівні
1.	Єгор І.	2	2	3	7	2.3	в
2.	Мілена І.	3	2	3	8	2.6	в
3.	Влад Г.	2	2	2	6	2	с
4.	Агата А.	2	1	2	5	1.6	с
5.	Софія К.	1	2	2	5	1.6	с
6.	Кирило П.	2	2	3	7	2.3	в
7.	Кіра М.	2	2	1	5	1.6	с
8.	Тимофій Л	2	2	2	6	2	с
9.	Тимофій Т	3	3	3	9	2	с
10.	Данило К.	2	2	2	6	2	с
	всього	23	22	26			
	Серед.бал	2.1	2	2.4			

1 – Швидкість

2- Гнучкість

3- Оригінальність